

1222

157
S-66

5-66

2010

8 2001

ԶՕՆ

Իմ Անուշիկ Մայրիկիս

62483 ահ

1256-74

ՅԱՌԱՋԱԲԱՆ

Համայն աշխարհի բանաստեղծները իրենց սրտի խորունկություններն ու երկնային բարձրություններն արտահայտելու համար միշտ «էջ» են գեղգեղած ու սիրոյ ծաղիկներն առաջնորդելով սնանկության գործած աւերը սիրահարներու աշխարհին մէջ: Եւ այս դրդումն ներշնչելով գրեթէ յայտնիս նպատակն է մատնանշել սնանկության դարմանը, անկեղծ, անարատ ու մաքուր սիրոյ զգացումը բարձր ու վեհ պահելու համար: Վստահ ենք, գոնէ փանափի ծառայութիւն մը մատուցանելով զայն ընթերցողներուն, ջերմ փափաքով մը պիտի փնտռուի ու իր արժանաւոր ընդունելութիւնը պիտի գտնէ ընթերցող հասարակութեան:

Վ. Յ. ՏԻՐԱՏՈՒՐԵԱՆ

Մայիս, 1921

«Ունայնորին Ունայնորեանց, կըսէ Քարոզիչը,
Ամբողջն է Ունայնորին», Ս. Գիրք

ՄՆԱՓԱՌՈՒԹԻՒՆԸ ՍԻՐԱՀԱՐՆԵՐՈՒ

ԱՇԽԱՐՀԻՆ ՄԷՋ

«Ո՛հ, որչա՛փ ֆշմարտութիւն է այդ քէ չէ կարող լինիլ
Գլուխ-գլխի (*tête-à-tête*) ընկերակցութիւն մը հո՛ն,
ուր Սնափառութիւնը կիշխէ»:

Գիտութիւնը իրերն հասկնալի ընել կամ
մեկնել կը ջանայ: Իսկ բան մը մեկնել ուրիշ
մը հանել արտածել է:

Գիտութեան զասերը մեզ ցոյց կուտան
որ մարդկային բնական վիճակն է վայրենու-
թեան երջանիկ վիճակը: Ուր իրարմէ փախ-
չելով զատ-զատ կապրին, հեռու ընկերական
կապերէ, հեռու զանազան կաշկանդումներէ,
բայց միայն ընկեր կոչելով զիրենք առաջ-
նորդող մեքենային. այսինքն Ունայնու-
թեան, աւելի ճիշտը Սնափառութեան:

Այս յոռի յատկութիւնն է մարդկային
հսկայ զանգուածը ցիր ու ցան, բաժան-բա-

Ժամանակը ուժը: Մարդիկ փոխան մէկըմէկու
քով դալու կազմելով հարազատ եղբայրա-
կան ընկերակցութիւն մը, այլ անոնք իրար-
մէ հետու, հետո՛ւ կը փախչին ապրելու ի-
րենց միակ սնափառութեան տիրապետման
տակ: Մարդիկ մինչ իսկ զիրար բամբասելէ
հաճոյք կշռան, բայց բամբասելու համար ալ
մէկտեղ, քով-քովի դալու են, զիրար ճանչ-
նալու եւ ըստայնմ քննադատելու:

Առանձնութիւնը իրական տանջանք մըն
է: Կենդանիները, որ լեռներու գագաթը եւ
ձորերու խորքերը կը թափառին ցորեկ ժա-
մանակ. բայց գիշեր առեն անոնք կը համա-
խմբուին մէկըմէկու քով պաշտպանելու ի-
րենք զիրենք ճնշիչ, հակայ խաւարին դոր-
ծած ազդեցիկ մթութեան. նաեւ պաշտպա-
նելու իրենց անձը մթութեան ոեւէ անկիւնէ
գաղտնագող թշնամիի յարձակումներէն:
Լեռնաբնակ անբան կենդանին անդամ կզգայ
միաբանութեան սրբազան արժէքը ու սնա-
փառութեան դործած աւերը ընկերակցու-
թեան մէջ՝ բայց զարգացած, քաղաքակիրթ
դարու մէջ ապրող մարդկութիւնը դեռ զուրկ
է իրմէ շատ վար եղող անբան կենդանիին
այս նուիրական գաղափարը ընդունակելու,
վանելու համար փառամոլութեան երկար

բայց շատ պզտիկ երազները իր կողէն ու ոս-
կորէն:

Կայ փայլուն ճշմարտութիւն մը Արեւէն
ալ աւելի պայծառ որուն հաւատալ պէտք է:
Մարդիկ այն ժամանակ կը միաբանին, կը
հաւաքուին սեղանի մը շուրջ իրարու ցաւէն
բաժին մը առնելու՝ երբ անոնք սկսին սիրել
մէկըմէկ, սիրեն գեղեցկութիւնը ու համբու-
րեն անոր աստուածային պաշտելի քղանցքը:

«Հոգին չի կրնար ըմբռնել զգեղեցիկ ե-
թէ ոչ ինք գեղեցիկ լինելով»: Կըսէ Պլոտին-
ոս: Ուրեմն՝ նախ մաքրէ քու հոգիդ, գե-
ղեցկացուր սիրտդ՝ ու ապա սիրէ զգեղեցի-
կը, քու պաշտելի սիրուհիդ:

Եթէ արուեստագէտ ես ու կուգես որ քու
արուեստը մեծ ըլլայ, հարկաւոր է քեզ ու-
նենալ նախ, մեծ հոգի, զօրաւոր զգացում-
ներ ու տիեզերական համակրութիւն: Բայց
ասոնց տիրանալու համար սնափառութիւնը
բոլորովին լռած պէտք է ըլլայ: Որով «Հոն
ո՛ւր սնափառութիւն չիք փրկութիւն»:

Պէքովն, Միքայէլ Աննէլօ, վերացական
գաղափարէ մը չի ներշնչեցան իրենց սքան-
չելի դործերը, այլ հոգինին լի էր այն մա-
քուր ու յստակ զգացումներով որ կարծես ի-
րենց զգացումներն են այդ արտայայտած-

ներնին: Արուեստագետին ընտրածներն իրը
չեն այլ ներշնչութեան, հանճարին գործն է
այդ: Բայց, երբ քու մարմինը—body—փրա-
տած է անսփառական ոգիով, եւ հոն դուն
չպիտի կարողանաս գտնել առողջ միտք մը
ամբար դառնալու հանճարիդ գեղեցկութեան
եւ կամ մեծութեան:

Յիշենք զոնք լատին գրականութեամբ
հրապարակ եկող փիլիսոփային մեծ խօսքը.
«Mens sana in sano corpore», «Առողջ միտքը
առողջ մարմնոյն մէջ»: Մեծ խօսք, մեծ նշա-
նակութեամբ. առատ հարստութիւն մը որ
օգտակար կը դառնայ ամէն անոնց որոնք
կարօտը կողման մտքի ու ֆիզիքական (մարմ-
նական) առողջութեան: Սուր, սուրբ, եւ
նուրբ դատողութիւն մը իսկ գործածելու
համար նմանապէս սուրբ եւ նուրբ ֆիզիքա-
կան ունենալու ես, առանց ոեւէ վարակիչ
միքրօպի մը գոյութեան: Ու եթէ ունիս այդ
բնական եւ մասամբ արուեստական յատկու-
թիւնները ահա այն ժամանակ քու առջեւ
բացուած կեանքի ասպարէզին մէջ կարող ես
դէմ դնել ամէն տեսակ խոչընդոտներու: Կա-
րող կըլլաս շատ մը կնճռոտ խնդիրներ լու-
ծել մարդկային ընկերակցութեան մէջ: Կա-
րող ես շատ յատակ ու մաքուր խօսիլ ճշմա-

րիտ նպատակներով: Կարող ես ճառել փիլի-
սոփայութեանց մասին անկեղծ վերաբերու-
մով: Կարող ես մեկնել, գուշակել ու մինչ
իսկ մարգարէանալ ինչպէս է մեր պաշտած
Յիսուս Քրիստոսը: Աշխարհի մահնամեծ
Մարգարէն դարձաւ Ան այս ամբողջին ճշմա-
րիտ մարմնացումովը: Ան հրաշալի մարգա-
րէութեամբ Աստուծոյ Որդի կոչուեցաւ ո-
րուն սրբազան կրօնքի սկզբունքներուն,
Քրիստոնէութեան, այսօր կը հետեւի քաղա-
քակիրթ ժողովուրդի մը հսկայ զանգուածը
մէկ կողմ նետելով հին բուրքերն ու քուրմե-
րը:

Եթէ անհաւատ մէկը իր յանցանքին հա-
մար որպէս պատիժ չլիթայած մութ բանտ մը
նետելու ըլլաք, ուր բնալոյս աչքերը կոյր
պիտի դառնան խաւարի ծանր բեռնաւորու-
մէն չորս պաղ պատերու միջեւ: Ու ժամանակ
մը վերջը յանկարծակի պզտիկ ծակէ մը Ա-
րեւի ճառագայթը թոյլ տաք որ ներս թա-
փանցէ, այն ատեն, այդ անհաւատ մարդը
որ երկար օրերէ ու տարիներէ ի վեր աչքերը
փակ կ'աղօթէր ու կուլար, բայց հիմայ ան
ձեռքերը վեր բռնած պիտի հոգիով ու սրտով
վազէ դէպի այդ լոյսը, փրկարար ուժը, որը
իր հոգուն ու սրտին միակ բաղձանքներուն

կարող է գոհացուցիչ ներշնչում մը դառնալ։ Այս պզտիկ, աննշան դէպքը ցոյց կուտայ, որ եթէ մէկը ունի առաքինի յատկութիւններ ու մտածումներ, ան նման է Արեւի փրկարար ճառագայթի մը, որ կարող է դիւթել ամբողջ մարդկութեան զբաղումը ուշադրութիւնը։ Փիղն ամբողջովն նուազած ժամանակ կը խաղայ։ Օձը թովիչին գեղեցիկ երաժշտութեամբ կգմայլի եւ իր ծակէն դուրս կուգայ։ Առասպելն կը պատմէ թէ՛ Որփիսս իւր քնարով վայրի գաղանները կզգօնացունէր։

Ասոնք ամբողջը իրական արդիւնքներ են բանի մը գեղեցկութեան դիւթիչ մագնիսացման։ Եղիւր գեղեցիկ մտքով, հոգիով, սրտով ու զուրկ յոռի յատկութիւններէ։ Զուրկ փառամոլութիւնէ, նախանձէ եւ դուն ալ այդ ամբողջութեան նման մարդ-փիղը պիտ կարող էր խաղցնել ու օձը իւր ծակէն դուրս հանել։

Ուրեմն գիտնալով որ սնափառութիւնը մեծ աւերներ կը գործէ մեր առօրեայ կեանքին մէջ, թող համարձակութիւն ունենանք հարցունելու թէ ի՞նչ է Սնափառութիւնը։ Այս խոչոր հարցման գոհացուցիչ պատասխան մը տալու համար չէ կարելի խնդիրը երկու բառով եւ կամ քանի մը պարբերու-

թիւներու բացատրութեամբ լրացուցիչ համարել։ Եթէ հեղինակ մը ձանձրութիւն չը նկատէ գրիչ խաղցնելը ու թուղթ ներկելը, բնական է հասորներ կարող է կազմել դիմելով հին ու նոր փիլիսոփաներու տեսողութեանց, վկայ կանչելով հին պատմութիւնը իր դէպքերով ու դէմքերով։ Ու ահա այն ժամանակ ընթերցող մը իր հմտութեամբ հաւանական է ըմբռնելու ըլլայ սնափառութեան հեղձամահ հոգեբանութիւնը եւ իր գործած աւերը մարդկային ընկերութեան մէջ։

Սնափառութիւնը ամենաազդեցիկ ուժերէն մէկն է մարդկութիւնը առաջնորդող մեքենային. որոնք յաճախ կըղեկավարեն մեր առօրեայ աշխատութիւնը ու կիշխեն մեր բնական տեսողութեան, մէկ այլ խօսքով մեր հարազատ դատողութեան։ Ճշմարիտ ու բնաշրջիկ աշխարհի վրայ այս յատկութիւնը նկատուած է որպէս նենգաւոր պակասութիւն մը մարդու սրտին խորը։ Առհասարակ ժողովուրդի մը իննխտուն առ հարիւրը անարժանաբար կը ջանայ ուրանալ սնափառութեան դոյութիւնը իր ամբողջութեան մէջ։ Չկայ բան մը այս տիեզերքի անհունութեան մէջ, որ ըլլայ այնքան սիրուն ու գրաւիչ մէ-

կու մը համար քան իր անձը—եսը: Եւ այս
ընդունուած ու ծեծուած բնական ճշմարտու-
թիւն մըն է մարդոց ամէն մէկ խաւի այլ եւ
այլ տեղեր: Եւ ջանալ կեղծել զայն ինչ ձեւով
որ մէկը կը հաճի իրերու ազդեցման տակ,
այդ բացարձակ խաբուսիկ ճամբայ մը կը լի-
նի ինք զինք արդարացնելու եւ ցոյց տալու իր
անձը անխառնաէր ու զուրկ ունայնասիրու-
թիւնէ:

Մարդիկ, որոնք գերին են դարձած սնա-
փառութեան Աստծոյն անոնք չեն կարող ու-
նենալ խրախուսանք մը իրենց գործերու յա-
ջողութեանց նկատմամբ: Ուրեմն— Որո՞նք
են որ խրախուսիչ ուժին—energy—միայն
կարող են տիրանալ—: Ոեւէ կին կամ մարդ,
որ անկեղծ դադափարով սէր կարտածէ հան-
դէպ իր զաւակներուն, բարեկամաց, հայրե-
նիքին, առաքինութեան կամ ճշմարտու-
թեան, առանց իր անձնական, եսի ունայն
չահերու վրայ իսկ մտածելու:

Ժանտ'արգ, Փրանսացի հերոսուհին,
տիրացաւ խրախուսութեան երբ Նէ քալեց
յաղթանակի փշոտ ճամբան հայրենիքին սէ-
րը ու ժողովուրդին փառքը իր սրտին, քա-
լեց Նէ դէպի նշանաձողը, խարոյկը ո՛ւր վըս-
տահ գիտնալով որ պիտի վառէր ողջ-ողջ

լքուելով իր բարեկամներէն եւ մօտիկ դա-
դափարակիցներէն: Բայց այսօրուայ ասպե-
տական Գաղիան կը պաշտէ Ժանտ'Արգի յի-
շատակները մասունքի նման ու յատուկ
սուրբ օր կը նկատէ Ժանտ'Արգի օրը:

Ճան Հրսս, պօհիմիացին, որ ասկից մօ-
տաւորապէս հինգ հարիւր տարիներ առաջ
խրախուսանքը, արիւթիւնը իր սրտին
դարձեալ կապուեցաւ ցիցի մը ողջ-ողջ վառ-
ուելու համար: Ու երբ ամբողջ չարամիտ,
դձուձ, եւ սնափառ զինուորները տրցակներ
կը կրէին գիզելով անոր մարմնոյն չորս կող-
մերը կրակին բոցը աւելի բարձր ելնելու ժեշ-
տով, մինչ իսկ պզտիկ մանչ մը, երեք տարե-
կան, օգտուելով իր մեծերուն գործած սնա-
փառ չարութենէն ան ալ վեր վերցուց պզտիկ
փայտի կտոր մը ու նետեց հրախաղութեան
մէջ: Այս պզտիկը որ չէր գիտեր այդ կրակին
նպատակը ու պատճառը անկեղծօրէն բաղ-
ձաց օգնել իր մեծերուն: Բայց, երբ Հրսս
տեսնելով այս՝ նայեց վար խրախուսող
պզտիկին ու կակուղ ժպտով մը բացազանչեց
—«Santa simplicitas!» (Սնափառ պարզամը-
տութիւն): Այս բառին բովանդակ նշանա-
կութեամբը, խրախուսանք մըն էր:

Եւյֆափի, որ հասկըցած խրախուսան-

քի ոգեբանութիւնը, ինչպէս ուրիշ շատ մը մարդկային յուզումներ, ան բերեց, մօտեցուց մէկմէկու. «Ներխուստարդութիւն, Գեղեցկութիւն, Իմաստութիւն, Առաքինութիւն եւ Խրախուսանք», այս ամէնքը կը կազմեն երջանկութեան լուսապսակը: Հոգեբան մը եւ մինչ իսկ հասարակ ընթերցող մը չի տեսներ հոն սնափառութեան նշոյլը անգամ, որովհետեւ Շէյֆափի իր մեծ տաղանդով սնափառութիւնը վնասակար նկատած է մարդկային երջանկութեան ու յառաջագիւծութեան:

Մարդիկ կը ծնին կտրիճ եւ երկչոտ, մէկ բնազդը կստիպէ մեզ ապրիլ ու փախչիլ վրտանդի սարսափէն, միւսը, որն է խրախուսանքը այլ ոչ թէ սնափառութիւնը, կըսէ մեզի հաստատ կանգնիլ, յամառիլ, ու եթէ հարկաւոր է մեռնիլ զաղափարի մը կամ պարտաւորութեան նուիրական գործին համար: Կայ խրախուսանք հայրենասիրութեան մէջ, խրախուսանք կայ ու աւելի կայտառութեամբ մը կապրի պատերազմադաշտին վրայ անկեղծ գինուորի մը քաջարի սրտին խորը յաղթելու համար իր վատ թշնամին փոխան արդահատելի նահանջի դիմելու, որ այդ վերջինը աւեր ու աւեր

րակ ընել կուտայ հայրենիքին դաշտերը, գիւղերը, քաղաքները, լեռներն ու ձորերը: Խրախուսանքը հրաշքներ կը գործէ ամէն տեղ ու ամենուրեք, կը խորասուզուի այն մարդուն սրտին մէջ ուր բացաւայ է սնափառութեան աղտոտ ու նենգաւոր թոյնը: Շատեր կերթան հայրենիքի մը սիրուն համար զոհուելու, բայց անոնք կը զոհուին իրենց սնափառութեան համար:

Սնափառութեան տենջը կը վնասէ էրիկ թէ կին, անիծուած ունայն դաղափարներութեամբ. ինչպէս Մարք Էնթընին միեւնոյն տենջին համար կտրեց ծովը, անցաւ հուրէն ու սովէն աղաչական յիմարութիւն մը գործելու, մեռնելով Քլիփաքրաւի հետ: Այսպէս ունայնամոլութիւնը պահած է հազարաւոր մարդիկ ստորին խաւերու մէջ ու անկման անդունդը: Ապրիլ աղատ այս պաղատ յատկութենէն կը նշանակէ հեռու ապրիլ ամէն տեսակ ստորնութենէ ու բամբասանքէ: Սորվեցուր քու պզտիկներուն հեռու կենալ այս կարմիր մահիկէն ապաղայ մարդկութեան, ազգիդ ու ընտանիքիդ՝ համբաւի բարգաւաճ հոգ մը ստեղծելու համար: Սորվեցուր անոնց փոխան սիրելու սնափառութիւնը՝ թող ատեն զայն որչափ որ իրենց ա-

զատ ու անկեղծ սիրտն ու միտքը թոյլտուութիւն կը խոստանայ: Ահա, քու հայրական առաջի նուիրական պարտականութիւնը հանդէպ զաւակիդ, որմէ կախուած է ապագայ պատմութեան փառքն ու պատիւը:

Սնափառութիւնը դաժան է ինչպէս պաղ դերեղմանը: Տառապանքը, որուն վրայ նախանձի սեւ թոյնը թափած է՝ այնչափ դադանային ու հրէշի մը բաղդին յատուկ է որ ո՛չ մէկ բառ կարող է նկարագրել զայն դաս մը առնելու հեռու պահելով աննախանձախնդիր էակները այս ծեր փորձանքէն: Նախանձը իւր փառամոլ անձնապաշտութեամբ դիւակա՛ն յամառութիւն մըն է հետեւելով այն զոհերու թափորին որ կ'առաջնորդուի երկա՛ր գծով մը դէպի խորունկ քունը ու թմրեցուցիչ երազները: Չկայ ուրիշ ոեւէ հալածանքի աղբիւր մը բաղդատելու այս նախանձին թունահոս ալին հետ:

Մեծ մարդիկ, որոնք գրած ու խօսած են արտայայտելու նախանձոտ փառքին եսը իր ցաւալի երեւոյթով, բայց ի զուր՝ ոչ մէկը կարող եղած է յաջող վերլուծումով մը վերջ դնել անոր ընթացքին: Որովհետեւ ինքը—եսը արդէն տառապանքի ու երկունքի հսկայ ժայռ մըն է արտայայտիչ ուժին ետեւ, ու—

նենալով զայն լուսաբանող էակին սանձը իր լեզի լիազօրութեան ներքեւ:

Զգուշացիր այդ քու շատ սիրած եսէն որ սնափառութեան արդիւնք է: Զգուշացիր այդ դարձանք բուրձող յոռի յատկութեանն որը ատելութեան մայրն է, ու միշտ շուրջդ նայէ ուր պիտի տեսնես թէ ինչպէս հարիւր ու հազարաւորներ կամաց—կամաց կ'ոչնչանան նախանձի չարապաշտ շունչէն: Ասոնց հոգեկանութիւնը կը մեռնի, նաեւ կը մեռնի անոնց բարոյականը: Ասոնք չեն դիտեր երջանիկ օր մը կամ խրախճանքի ժամ մը, եւ այս տիպ դասակարգի համար չկայ նաեւ օգնութեան փառապանծ ճառագայթը: Եթէ անոնք միայն կարենային դիտնալ ու հասկնալ առանցքը ցաւին ու վշտին ուրիշ սրտերու խորքը, անոնք գոգցես պիտի կարող ըլլային կառավարել իրենց լեզի վիշտը շանթահար սրտերնուն մէջ: Այս է գերադաս միջոցը տիրող գաղտնեաց ամէն մէկին համար. շատ պարզ ու յստակ իր ամբողջութեամբ:

Սնափառութեան վարդապետութիւնը ինքզինք կը յայտնէ քանի մը կերպով իր ըստորաբաժանելի բջիջներու աղդեցութեամբ: Մէկ տեսակը ժողովուրդին զգաստացնել

կուտայ անդգալի քննադատութիւնն իր դոր-
ծունէութեան, իր ձեւին, վարպետութեան
եւ մինչ իսկ իր տեսքին: Այս կատիպէ ենթա-
կան նախընտրել մէկ կողմ նեաեւու երջան-
կութիւնը, կորսնցնել իր սրտին իղձը քան
յանձն առնել ընդունելու ունէ բան՝ իր անց-
եալին մէջ ըրած կամ ո՛չ գոր եղած է սխալ
կամ մինչ իսկ անխորհուրդ:

Գիտական ներշնչումով որ շատ կարելի
է թեթեւ կամ ներհակ խորհրդածում մը նե-
տել աշխարհի ժողովուրդի վրայ՝ ստիպելու
զանոնք պատասխանել ճշմարտութիւնը
գործնական աշխարհի մէջ, բայց անոնց տը-
ւած պատասխանը պիտի ըլլայ շատ կոշտ ու
կոպիտ՝ եթէ անոնք իրենց կեանքի ընթաց-
քին միշտ եղած են ու կրկին իրենց ներկայով
ալ են անտաշ, անկիրթ ու անքաղաքավար
անձնաւորութիւններ: Մինչեւ իսկ, հարցա-
քննողի մը համար կարելիութեան յոյսեր
կայ ակընկալել անոնցմէ ցոյց մը քաղաքա-
վար զգայնութեամբ՝ ազդեցիկ խորհրդանի-
շով եթէ անոնք վարքի ու բարքի ժողովուրդ
են ու կը հասկընան մարդկային բնապահանջ
պարտականութեան անհրաժեշտութիւնը:

Անտարակոյս է, որ անոնք պիտի սկսին
հերքել, անտեսել այդ ձեւի տակ խորհուրդ

մը եւ անարժանաբար պիտ փորձեն բացա-
տըրել բան մը որ եղած է սխալ ու լեցուն ան-
ներելի մեղքով, որը կարող չէր իրենց հա-
մար ըլլալ արդար ունէ միջոցով եւ կամ
հաճարի ճնշիչ ծանրութեամբ:

Այս տիպ ժողովուրդ մը, որոնք պէտք է
անհրաժեշտօրէն ճանչցուն ամէն մէկ ի-
մաստունէ, ու տաքինի ընտանիքէ, ասոնք
եղած են շարունակաբար պաշտպանողական
եւ կ'ապրին այնպիսի սարսափի տակ, որ յա-
ճախ կը կասկածին թէ վճռուած ու պատ-
րաստուած յարձակում մը պիտի վերսկսի
իրենց դէմ, խնդիր չէ թէ բառերը որչափ ալ
փորձուին արդար ու ճշմարիտ երեւոյթ առ-
նել ջրելու անոնց թեթեւամտութիւնը:

Ահա, աշխարհի սնափառութիւնը կը
մատնէ ինքզինք ոչ թէ որովհետեւ մարդիկ
եւ կամ կիներ ցուցնելով զայն համոզուած
ներքնապէս իրենց արժէքին, ու ձանձրացած
դնահատման կարօտէն, այլ որովհետեւ ա-
նոնք անզթաբար հմուտ են, որ իրենց մէջ կը
տիրապետէ թերութիւն մը, կամ աւելի ճիշ-
տը սնափառութիւնը, որ օր մը չէ օր մը պի-
տի զգալ տայ իրենց որոշ յայտնումը այդ
մեծ պահատին, մեծ պահարակումով:

Սնափառութիւնը կ'աճապարեցնէ զա-

նոնք ու նոյն իսկ կ'ազդէ անոնց գերազաս
գործունէութեանց: Հաւանական է անոնք
ըլլան անմեղ ու ճշմարտակշիռ ստեղծուած-
ներ, բայց երբ իրենց սնտիառութիւնը վի-
րաւոր վիճակի մէջ է, անոնք չեն կարող յղա-
նալ ոեւէ վերացական խորհուրդ ճշմարիտ
ու արդար զգացումով:

Սնտիառութիւնը իր ամբողջական բը-
ջիջներով հոմանիշն է ունայնութեան: Մար-
դիկ ասոնց ազդեցութենէն կոյրեր կը դառ-
նան տեսնելու մինչ իսկ հասարակ իրի մը
գոյութիւնը, որուն ճշմարիտ վկան մենք կը
տեսնենք Քրանսական ոճով արտայայտուած
հեղինակութեան մէջ. — «Les gens vains sont
ceux qui n'ont pas la moindre idee de la vanite'
des choses», — «Ունայն մարդիկ են անոնք,
որ չունին պղտիկ գաղափար մը իսկ իրերու
ունայնութեան վրայ»:

Երբ մէկը չունի վերլուծող միտք իր առ-
օրեայ կեանքի ելեւէջին, ու չգիտեր թէ՛ ո՛ւր
է որ կ'ապրի ու կը շնչէ, անոր մէջ անսլոյ-
ման կայ յաղթող ուժ մը, ունայնամոլու-
թիւնը, որ իրեն կստիպէ մոռնալ ամէն ինչ
եւ մինչ իսկ հրաժարիլ պղտիկ ուսումնասի-
րութիւն մը կատարել իրերու տուիքներ
վրայոք, քան ինքն է բարձր արարածը ըս-

տեղծուածներուն, ու իր գոյութիւնն է լրա-
ցուցիչը ուրիշ այլ եւ այլ գոյութեանց:

Հոս կը կայանայ սորվելիք հոգեբանա-
կան դասը, բարոյականը:

Սնտիառութեան ոգին կը գործէ անխը-
նայ անգթութիւններ, մտնելով հեղինակի
մը սենեակը, արհեստաւորին գործարանը,

վաճառականին խանութը, կղերին միա-
րանը, մինչ իսկ աղքատ, առօրեայ հացը
մուրացող գիւղացուն խրճիթը: Ուրիշ խօս-
քով կեանքի բոլոր ծալքերուն անկիւնները:
Ան կը շրջի հոն անտեսանելի միջոցաւ մը
նման նենդաւորելով անոնց սրբութիւնը:

Այս յատկութիւնը բացարձակապէս կը
մերժէ հպատակիլ գերազաս ուժի մը եւ կամ
խնամակալութեան նշաններ ցոյց տալ: Այլ
անոր մեծ տենջն է բարձր հրամանի մը տէրը
դառնալ ամէն մէկ խաւի և ասպարէզի վրայ:

Փառամոլներու կողմանէ՝ խելագար-
ուածներ կ'անուանուին անոնք, որոնք ներ-
գործել կը կամենան պաղատութիւններու
դէմ: Փոքրիկ տղան, փողոցը տեսնելով զին-
ուորականը իր պատուանշաններու փայլու-
նութեան տակ, կը մտածէ, երբ ես մեծնամ,
զինուորական կը դառնամ: Փոքրիկ աղջիկը,
նայելով փողոցէն անցնող իր ամուսնու հետ

Թեւ թեւի տուած տիկնոջը, կըսէ, երբ ես մեծնամ, նոյնպէս ես ալ իմ սիրունիկ ամուսնուն հետ թեւ թեւի տուած պիտի անցնիմ փողոցէն:

Յրեխաներ իսկ կը հասկընան, որ իրենց իրաւունքն է բան մը դառնալ: Իսկ թէ ամբողջին տիրանալու համար կան շատ մը պարտաւորութիւններ կատարելիք, կան դառն բաժակներ ըմպելիք, բայց այս իրաւանութիւնը իրենց համար բացարձակապէս անհասկընալի կը մնայ, որովհետեւ իրենց սնափառ ծնողքէն սորված ունայն դասերը այդպէս կը տրամադրեն իրենց մատաղ մտքին ու անտաշ կամքին:

Մեր երեխայութենէն մեզ տրուած որկրամուկ ծնողքի մը ուղղութիւնը կը սորվեցնէ մեզ՝ ոչ թէ բան մը ընել, այլ բան մը ըլլալ: Ոչ թէ դործել, այլ վայելել, կուլտուրական դառնալ: Անհատ մը որ չունի գիտութեան նշոյլ մը անգամ՝ չափազանց գիտնական կը ձեւացնէ ինքզինք, եթէ փոքր ինչ հմտութիւն ունի ձեռք կը քաշէ համեստութենէն: Իսկ եթէ համեստ ըլլայ ան կը մտածէ որ ուրիշներ զինքը տգէտ կը կարծեն: Ու այս ամբողջ իմաստութեանց արմատական պատճառն է ունայն դաղափարի մը հլու գերին

դառնալը: Փոխան այս ամէնքին, մարդ մը աշխատելու է սեփականացնել իր յափշտակիչ կողմերը:

Սէր պէտք է արտածել դէպի ճշմարտութեան դաղափարին, թողելով կեղտոտ նախանձը, ու խորին տգիտութենէն առաջ եկած ինքնահաւանութիւնը, աւելին Սնափառութիւնը:

Մնափառութիւնը դողցես ըլլայ քու միակ եւ նեղիչ յանցանքը, բայց տակաւին դուն չպիտի ճանչնաս իր ամբողջականութիւնը, եւ զգաս անոր ճնշիչ բեռը: Ան հակառակ իւր կեղծ երեւոյթին կը դառնայ աչքի զարնուելիք մեծ թերութիւն մը ի հեծուկա քու անկախ կամքին: Ան կը ւրէժէ Էակի մը թանկագին սէրը, որ պիտի պաշտէր զգեղ իր ամբողջ սրտի ու հոգիի էութեամբը, բայց տեսնելով այն ամէնը՝ ինչ որ դուն չես կրնար տեսնել ու զգար այդ քու միակ յոռի թերութեան ազդեցիկ ճնշումով, եւ ահա, նէ ստիպուած կընտրէ ուրիշ անձ մը իրեն սիրահար, մօտիկ իր սիրող սրտին բարախման ու զուրկ այդ փառամուկ դաղափարէն, ունայն սնափառութենէն:

Բայց կրնայ ըլլար որ բողբոջի մը անկեղծ ժպիտով ու իրերու նպաստիչ երեւոյթի բե-

ըումով դու ամուսնական լուսապսակը կրես քու ճակատին, բայց ի դուր որ այդ ունեցած սին ու պակաս յատկութիւնդ պիտի դարձնակ ինքզինք տեղաւորէ սրտիդ մէկ անկիւնը, գանկիդ մէկ բջիջին մէջ ու աւա՛ղ խորտակէ քու ցանկացած փայփայուն երջանկութիւնը շատ նողկալի յուղարկաւորութեամբ մը:

Սիրոյ մէջ պարփակուած միակ առաջի ու վերջի դասը մարդոց համար, աւելի ճիշտը սիրող սրտերուն, միշտ սորվեցուցած է քեզ խուզարկել դուն քու մէջ այդ թագուն բայց աղետաբեր թերութիւնը, սնափառութիւնը: Եւ ան քեզ դիւրութիւն բնծայած է սրբազրել զայն պաշտպանելու քու միակ անձը ու ամենամօտիկ բարեկամաց երջանկութիւնը որոնք կը սիրեն քեզ անկեղծ ու մաքուր սրտով:

Շատ մը հայրենասէրներ, որոնք ամէն ինչ պատրաստ են զոհել իրենց հայրենիքին ու ազգին սիրուն համար, բայց երբ սնափառութեան թունալից պզտիկ սաղմ մը մուտք կը գտնէ սրտին խորը, անոնք այլեւ կը դադրին իրենց հայրենիքը սիրելէ ու կսկսին սիրել մէկ բան եւ ամէնից աւելի անուշ ու դերադաս, այդ է, իրենց Անձը, Եսը: Այս խաղէն տարուող հայրենասէրը, յանձն կառնէ

իր նախկին սիրած հայրենիքը ոտնահար քնել անգլթարար, վառել, քանդել իր փառապանծ Եսի թագաւորութեան համար: Ահա թագաւորութիւն մը ունայնութեան գահին վրայ, աւերակներուն ստորոտը:

Ամերիկացի ճշմարիտ մարդասէրը ու հասարակաց կարծիքին հաւատացող Ֆրանկլըն իր գանգուր մագերուն տակէն ախպէս կը խօսի ձայնի թրթռուն թոնով մը. «Of all our infirmities, vanity is the dearest to us, a man will starve his other vices to keep that a live»:

Այո, ունայն մարդ մը մինչեւ իսկ մահուան դուռը կերթայ բարձր պահելու իր սրնափառութեան լալկան մօմը: Հայ Վասակը, ազգին չար զաւակը, դաւաճանեց իր հայրենիքին ամբաստանելով զայն ուրիշին դուռը, մեռցուց ան իր ազգային ոգին ու ջանաց բարձր պահել իր մեղամաղձոտ սնափառութեան տենջը անարգ թագի մը համար: Բայց ազգային պատմութեան ծանօթ հայը, շատ մօտէն կզգայ Վասակին ըրած արիւնալի ոճը դործութիւնը, որ փոխան թագաւորութեան, Պարսից Յազկերտ, Արքայից Արքայէն փչէ պսակ մը դրուեցաւ իր գլխին ու շրկեց զայն մահուան մութ, խորունկ անդունդը, օձերուն ու կարիճներուն բնակա-

վայրը, որովհետեւ Արքայից Արքան չատ լաւ
գիտէր անոր սնտիառ արկղին գաղտնիքը որ
թագի մը անարդ փառքը գերադաս նկատեց
իր հայրենիքի սուրբ սէրէն:

Այսպէս, հոգեբանութեան որսորդ ու-
սանողները թող գիտցած ըլլան, որ մէկը երբ
սնտիառութեան գործիք կը գտնայ, անոր
վարձատրութիւնը փշէ պսակով կը լինի փո-
խան բաղձալի թագաւորութեան թաղին,
մահացուցիչ ապտակով փոխան վարդի շո-
յանքով: Սէրը մէկ վարդապետութիւն մըն
է իսկ սնտիառութիւն ուրիշ գաղտնիք մը՝
ատելութեան համար:

Սիրահարներու աշխարհին մէջ մարդ թէ
կին էակները յանդգնաբար իրենց մէջ կը կը-
րեն մէկզմէկ սիրելու բնական զգացումը, ու
տակաւին անոնք կը գծաին ենթաբնական
քայքայիչ յուսախարութեան: Արդեօք ո՞ւր
է թաքուն գաղտնիքը այս թունալի գծաու-
թեան եւ ի՞նչպէս կարելի է նշմարել զայն:
Եթէ քիչ մը անկեղծ մտքով ու հանդարտ
սրտով փորձենք վերլուծել սիրոյ էական
կենսունակութիւնը, այն ժամանակ մենք
պիտի կարող ըլլանք գտնել այդ ողբերգա-
կան գաղտնիքը տաք սիրահարներու անբաղ-
ձալի սնտիառութեան մէջ: Այս է միակ

պատճառը պառակտիչ անհամաձայնու-
թեան, երբ մանաւանդ մէկը որ տակաւին իր
սիրոյ երեւութական զգացումով կ'ակնկալէ
խաղաղ ներդաշնակութիւն ունայն քօղի
տակ:

Մարդ էակին մէջ սնտիառութիւնն է ե-
ղած սիրոյ երջանկութիւնը քայքայող իժը,
ըլլայ այն ամուսնութենէ առաջ կամ վերջը:
Ան է որ կարգիլէ աղու մը արիութիւնը տես-
նելու իր մէջ տիրապետող ու միշտ յաղթա-
կան ուժին աստիճանը դոր անյապաղ պատ-
ճառ կը գտնայ անհաճոյ պատասխանի մը
օրիորդին սիրոյ սարսոման: Նոյնպէս ու նը-
ման հանգամանքներով օրիորդին սնտիա-
ռութիւնն ալ թոյլ չպիտի տայ իր դողդղուն
ջղայնութեան հասկնալու իրականութիւնը,
որ ինքն գիւթուած է աղուն զգացումներէն,
բայց նէ կը կորսնցնէ իր սրտի բաղձանքը
նոյն ինքն իր փառամով զգացումէն: Ինչպէս
կը տեսնեն սնտիառութիւնը թոյլ չըտար մեզ
լքելու այն հսկայ խոջընդոտութիւնը, որ
կտրիպէ մեր լեզուն ու բարբառին բանբա-
սել ուրիշ մը մեր գործած աններելի յանցան-
քին համար: Եթէ աղան ունենայ արիութիւ-
նը քննելու ինքզինք եւ իր թերութեան բռն-
կող խորոյկը նախ քան սիրոյ շառաչումը

տեսնելէ իր պաշտելի սիրուհիին սրտին խորը, ան պիտի տեսնէ օրիորդին անուշ վիրաւորութեամբ իր սիրոյ մէջ ու իր վիրաւորութեամբ օրիորդին զգացման խորհուրդէն:

Սիրոյ հարթ ու անփշալի լայն պողոտային համար, դժբախտաբար սիրահարներ շատ քիչ անգամ կը փորձեն զննել իրենց ամբիաբանութեան նողկալի աղբիւրը, որը միակ կերտիչ ազդակն է եղած ատելի բանբասանքին:

Սիրող սրտերու սնամիտութիւնը կը նսեմացնէ իրենց փափուկ զգացողութիւնը ստիպելով զանոնք փոխան դիւթիչ արտայայտման անվայել ունկնդրութիւն մը ցուցնել դէպի սիրոյ քնքուշութիւնը, ու խաւունկ համբոյրի տաքութենէն խորասուզուիլ դէպի պաղ թուքը ու նախատինքը մէկը դմէկու երեսին: Այս ճամբան ալ իր էութեամբ վաւաչոտութիւն մըն է, որ ասպարէզ կը կարդայ ունայնամոլութեան բարդելու թոյլ ու թերի յատկութիւններ մեր վրայ, տալով կեղծ երեւոյթ մը բազմապատկելու համար Ունայնութիւն Ունայնութեանց դաւախարը:

Որպէս արդիւնք այս ցաւալի ճամարտութեան առանպելներ ծլած ու յաճախ ոչնչա-

ցած յուսոյ թարմութեան ետեւ որովհետեւ բորոտ սնամիտութիւն մը կ'արթնցնէ ատելութեան կիճը աւելի ճնշիչ ու զօրաւոր յարձակումով քան ոեւէ աւեր ընդունակ է դործել այդ տգիտութիւնը:

Փորձի համար, եթէ կրնաս, վիրաւորէ հասարակ ծառայի մը փառասիրութիւնը եւ պիտի տեսնես թէ ի՞նչ փութկոտութեամբ իր մէջ պիտի արթննայ ատելութիւնն ու ռիւք, որ այլեւս ան չպիտի կրնայ ծառայել քեզ այն անկեղծութեամբ ու հաւատարիմ վարմունքով՝ ինչ որ առաջ կը փորձէր ու շարունակ յաջող դուրս կուգար իր ջանքերուն մէջ:

Սիրահարի մը սրտին անդունդը երբ ունայնամտութեան սերմեր կան, անոնք կամաց-կամաց պիտի աճին քանի սէրը աւելի տաքնայ ու տաքցնէ այդ մակարոյժ սերմերը: Եւ սիրող սիրտը պիտի դադրի իր անկեղծ սիրաբանութենէն ու կսկսի սիրել զուտ սիրելու համար, սիրել սիրուհի մը որպէս զի ուրիշներէն ճանչցուի զուտ սիրահար մը: Ի՞նչ տարօրինակ աշխարհ, որ մէկը կապրի ուտելու համար ո՛չ թէ կուտէ ապրելու. մէկը կը կը ճառէ միայն ճառելու համար ոչ թէ նպատակի մը լուսարանման: Ու այս օրինակով սնամիտութեան գիրկը ինկող սիրահար

մը կը դառնայ ունայնամոլութեան գերին, ոչ թէ իր պաշտելի հրեշտակին:

Սիրաբանական դրախտը ապրող էակներ չպէտք է սէրը վեր առնեն որպէս շնորհք մը, արտածուած դէպի մարդկային աշխարհը, վատ զգացումներու արգանդէն, այլ սէրը մագնիս մըն է, որ կը քաշէ քեզ իր մօտիկը ու հլու երկրպագող մը կը դարձնէ քու Աստուածային գոյութիւնը իր սուրբ տաճարին առջեւ:

Փասգալ, փառքի ու պարծանքի աշխարհէն քաղած իր հունձքին փորձառութեամբ կըսէ. «Փառասիրութիւնը այնքան ուժգնօրէն խարսխուած է մարդու սրտին մէջ, որ զինուոր մը, նպարավաճառ մը, կամ հասարակ խոհարար մը ու բեռնակիր մը կը սիրեն եւ մինչ իսկ կը ցնօրին ունենալու իրենց վրայ մշտական հիացողներ: Փիլիսոփաներ իսկ կը բաղձան միեւնոյն գաղափարին, իրենց հասուն մտքով ու զմայլելի տեսքով: Ու անոնք որոնք կը համարձակին դեռ ճառելու ի հեճուկս այս ճշմարիտ գաղափարին անոնց բաղձանքն է տանիլ ճառելուն յաղթանակը եւ անոնք որ կը կարգան դայն կը ջանան տանիլ յաղթանակը լաւ կարգալուծ: Եւ ես որ կը դրեմ այս, հաւանական է ես ալ ունիմ

նոյն տենջը, կամ անոնք որ պիտի կարգան դայս»:

Բնական է այս ցոյց չխտար որ մէկը իր փառասիրութեան շնորհիւ կը ջանայ լաւը ընելու—ո՛չ—այլ անոր ցանկութիւնն է ընել բանի մը ամենագեղեցիկը իր շահուն համար, իր եսի փառքին ու պարծանքին,—ոչ թէ ուրիշի մը օգտին կամ ի շահ մարդկային զարգացման, ի՛յոգուտս քաղաքակրթութեան յեղաշրջման: Ան կը գործէ, կուտէ, կը շնչէ ու եթէ չենք սխալիր ըսելու կ'ապրի ինքն իր համար՝ ոչ թէ իր ընտանիքին, իր ազգին ու մարդկային ընկերակցութեան: Ինչպէս Փասգալ կըսէ՝ այս դասակարգի մարդոց խմբակցութեան մէջ կարելի է իսկ գտնել փիլիսոփաներու ու շատ մը մասնագէտներու աչքի զարնուելիք հսկայ թիւ մը, եթէ քիչ մը մանրադիտակով ուշի ուշով զննելու ըլլացուի անվերապահօրէն:

Եթէ միեւնոյն զգաստութեամբ պրպտելու ըլլաք սիրող սրտի մը խորունկութիւնը ու անձկալիօրէն հանդիպէք սնափառութեան վիրաւոր սաղմին, բնական է հաւատալի պիտի թուի ձեզ խառնազոյն իժի մը տիրապետութեան հաւաստիքը հոն՝ իր թունալից կիճի խայթով:

Այսպէս, որպէս եղբայրական խնդրանք մը քեզմէ, հաւատալ ճշմարտութեան հրաշքին ու զգուշացիր փառամով զգացումներէ, որոնք միշտ սիրող սրտերու անբաժան բայց անբաղձալի ընկերներն են, որոնց անհամաձայն վարմունքը հանդէպ սրտին տաքութեան կ'արտադրեն սրտի երկունքը եւ կը կերտեն քայքայիչ կռանք ապերժանկութեան: Սիրող սիրահարներու սնափառութիւնը չունի ուրիշ կարեւոր դաս մը սորվեցընելիք իրենց սիրոյ զարթման վայրկեանէն յետոյ քան այս, որ աւելի խորհրդաւոր ու լեցուն բիրքով մը կը զիմաւորէ սրտին անկեղծութեան:

Ուրեմն նախ մեռցուր քու մակարոյժ սնափառութիւնը ու յետոյ ջանայ սիրել քու հոգւոյդ ու սրտիդ միակ պաշտելին, վարդն ու շուշանը:

Պարտենք աշխարհի արիւնոտ պատմութիւնը, թղթատենք անոր կարմիր էջերը ու հոն պիտի տեսնենք շատ մը նշանաւոր դէպքեր ու դէմքեր: Բայց գոյախտաբար ասոնցմէ շատ քիչեր են եղած անփառամով ու զերծ ունայնութեան ճնշիչ շուքէն: Աղեփաւնդր Մեծը իր բոլոր ջանքերուն համար գնահատելի է պատմութեան էջերուն մէջ, բայց

նմանապէս ան իր միապետական առումով սնափառ մըն էր յաղթելով շատ մը ազգերու, գրաւած անոնց երկիրն ու երկինքը, գերի բռնած անհամար զինուորներ, շատեր մահուան ճիրաններուն անդթութեանց մատնած ու շատեր սովամահ: Այս ամբողջն եղան մեծ մարդու մը հրամանաւ ու ազգեցութեամբ, իր փառքին տիրանալու համար, բայց աւագ ան փոխան փառքիպսակին՝ Արեւելեան քաղաքի մը մէջ իր զինուորներու ներկայութեան աչքերը փակած կրակի դառն բոցերով կրեց իր այդ ամբողջ բրած չարիքներուն պատիժը: Յուլիոս Կեսար մը (Brutus) Պրութուսի հայրենասիրական դաշոյնով իր արդար պատիժը կրեց: Նափուլիոն Պոնափարք մը Հելլէն կղզիին մէջ անցուցած իր վերջի ողբերգական ժամերը շատ երկար ու անպատմելի էին որպէս պատիժ իր սնափառութեան ու ունայն դատողութեանց: Բայց քիչ մը եւս առաջ նետենք մեր հետազօտ քայլերը ու կանգ առնենք Կլաուս-ոնի, Ամբրիկացի Լինֆօլնի անմոռաց արձաններուն առջեւ, որոնք միշտ գործեցին խոնարհ մտքով ու պարզ զգացումներով ժողովուրդին օգտին ու զարգացման սիրուն: Այս պաշտելի անձնաւորութիւններուն բարիքը իրենց ցեղին ու

հաւատացած կրօնքին, անմոռանալի մասունքներ են մարդասէր դարուն ու պատմութեան:

Մեր Փրկիչն իսկ անապատներուն խորքերը ու մեռեալներուն գերեզմաններուն վրայ իր ցուցադրած հրաշքերով միշտ հեռու պահեց իր սուրբ սրտէն ու աստուածային դահէն այդ սնոտի փառասիրութեան ախտը:

Ուրեմն ի՞նչպէս կարելի է մեզ հետեւիլ այս մեծ անձնաւորութեանց բարի օրինակներուն, գոնէ չափով գերծ պահելու մեր շատ սիրած անձը այդ պաղ ու մութ ունայնամուտութենէն, առնելով պղտիկ բաժին մը սիրոյ բնական երջանկութենէն: Ու այսպիսի գործ մը իր բաժանումներով սրբութիւն է որուն տիրանալու ժեշտը ունեցողը կարօտը կղզայ հուժկու կամքի ու քաջարի սրտի ներկայութեան իր մէջ եւ իրմէ դուրս: Որովհետեւ սնափառութեան ոգին բռնակալի մը նման ազատութեան ժանիքներ ցոյց կուտայ իր ենթակայ ույժին, եւ մէկը հարկաւոր է որպէս զի ունենայ բաւականաչափ հմտութիւն ազատութիւն այս բռնութեան սեւ ճիրանէն:

Մարդ մը անձնապաշտ կըլլայ մինչեւ խելագարութեան դուռը: Հոռմէական Պապի պէս կուտայ իր ոտները պաշտանելու: Կուզէ

ոտնակոխել ամէն մի արտաքին գաղափար ու խորհուրդ: Զուգեր ուրիշներու հոգեկան բարձրացումը իր կոյր աչքերուն առջեւ եւ եթէ դեռ բնական հրաշքով մը կը պահէ իր աչքի տեսողութիւնը, անոր ցերեկուայ ու առտըւայ աղերսը պիտի ըլլայ իր հաւատացած Աստուծոյ խնդրել իր աչքերուն կուրացումը չի տեսնելու դրացիին բարգաւաճ ագարակը ու պարարտ եղը բարեբեր արտը հերկող արօրին տակ: Ան Աստուծոյ կը խնդրէ իր երկու աչքին կուրացումը դրացիին մէկին համար: Եւ այս փշալի ճամբան կառաջնորդէ զայն անձնամոլ ու եւապաշտ դրդումով դէպի նախանձին որկրամուտութիւնը, դէպի ատելութեան դաշտը ու ծովը:

Եթէ ազգի մը հոգեկանութեան խորր թափանցելու ըլլաք՝ հոն պիտի տեսնէք ազգային գէշ նախանձը, մէկ այլ խօսքով արգահատելի սնափառութիւնը: Պարծենալ իր փոքր ի շատէ յայտնի մարդոցմով, ուրախանալ իր հասարակութեան մէջ յայտնուող յառաջդիմութեան պղտիկ նշոյլներով:

Այո, պէտք է գտնել փառամոլ ու եւասէր արարածները ամէն մի ազգի ընտանիքին մէջ ու խաչել զանոնք այն անարդ խաչին ուր բարձրացան թուրքի ու մուրի արժան երկու

Աւագակները: Ո՛հ, հեռու այդ սնափառութենէն ու անձնապաշտ հոգիէն: Անձնապաշտ հայր մը իսկ կը պահանջէ իր որդիէն որպէս զի իր նման մտածէ, իր պէս խօսի հասարակութեան մէջ: Իր նման հայեացքներ ունենայ աշխարհի բոլոր երեւոյթներուն վրայ, ըլլայ բարի թէ չար, աղտոտ կամ մաքուր, սեւ թէ ճերմակ: Իր նման հայեացքներ կը պահանջէ խեղճ որդիէն, ասելով՝ ես քեզ դաստիարակեցի, կըթուծիւն տուի, ես քեզ համար չխնայեցի իմ դրամը, ես կարելի է զրկուեցայ իմ անձի համար անհրաժեշտ միջոցներէն եւ դուն այս օր ու այսօր կեանքին ինձ չես պաշտեր սուրբի նման ու չես հաւատար այն սկզբունքներուն որոնց ես կը հաւանիմ: Բայց թող քիչ մըն ալ թոյլտուութիւն նկատուի զաւակին խօսակցութեան որ այս հայրը կը մոռնայ ու չուզեր յիշել իր հայրական պարտականութիւններուն վրայով, կը մոռնայ մտաբերել թէ ինքն արդէն պարտական էր մեծցնել կըթելով իր զաւակը մարդկային յառաջդիմութեան զարկ մը տալու համար՝ ոչ թէ հօր մը սկզբունքներուն հաւատալու եւ պարագաներու բերումով ալ երբեմն պաշտելու: Թուք ու մուր այս եւս սոր նման հօր երեսին որոնց ամբողջութիւնը

կառուցուած է յետադիմական անձնուիրութեամբ ու սնափառութեամբ:

Անարդ հօր մը այդ վերի սնափառ խօսքերը կուգան հաստատելու իր ունայնութիւնը ունայնութեանց, ու նեղմտութիւնը ատելութեանց: Ան եթէ կըթելու ըլլայ իր զաւակը տալով անոր ուսում, բայց հօր այդ զոհողութիւնը չկատարուիր բնական ազդեցման տակ, ան չի զոհեր որովհետեւ մարդկային պատմութիւնը այդպէս կը պահանջէ ու կը տնօրինէ զարգացեալ նոր սերունդ մը պատրաստելու՝ այլ ըլլայ այս զոհողութիւնը մէկ բանի համար, որպէս զի ապագային ցոյց տրուի ու մատնանշուի թէ այդ որդին որ կայ ու կապրի այսօր արդիւնք ու պըտուղ է իր հօր մեծ, բայց ճշմարտութեան մէջ շատ ոչինչ եւ չնչին զոհողութիւններուն: Այո, հօր մը այդ տիպ մտածումը այսպէս է ու այդպէս ալ կը մնայ. իսկ գիտութիւնը չի նայիր սնափառ, յետամնաց դադափարներու վրայ, այլ ընդհակառակը կ'ուրախանայ ու կը ժպտի այդ կերպ դէպքի մը վրայ յառաջ մղելով իր երիւարը: Կը ծիծաղի, այո, ու կ'արհամարհէ հօր մը այդ զգացումներուն ունայնամոլութիւնը որ կապրի մահասարսուռ հովանիին տակ:

Իւրաքանչիւր փառապանծ ու ունայնամուր մարդ իր անձնական թշնամին կը համարէ այն հայրենակիցը, որ հաստատական գործունէութեան ասպարէզի մը վրայ տիրողոսի նշաններով հրապարակ կուգայ: Եթէ ինքն միջոց ու ընդունակութիւն չունի, եւ եթէ ունենայ ալ դժբախտաբար չի գործածեր յառաջ երթալու, բայց կրկին կը հպարտանայ իր շուքին վրայ արգիլելով ուրիշ շատ մը յառաջդիմասէրներ: Այս նշանաբանը իր համար կենսական խնդիր է ու առանց այդ վատ կենսունակութեան չի կրնար քնանալ գիշերները ու հանգստանալ ցերեկները: Բայց կայ պատմութիւն մը որ ունի անուշ խորհուրդներ ըմբռնելու: Հետեւինք անոնց վարդապետութիւններուն, տեսնենք ճշմարիտը ու բարին ընդունելով զանոնք որպէս բարոյական դպրոց համայն մարդկութեան ու աշխարհի յառաջացման:

Ազգի մը կամ մարդկային վեհափառութեան սրբազան դատը պաշտպանողներուն կիյնայ դատապարտութեան սիւնին դամեւ այն կեղծ կուռքերը, որոնք անձնուիրութեամբ, փառամուր գաղափարներով, ունայն ոգիով կը ջանան տիրապետել մարդկային խոնարհ ընկերակցութեան: Այո, հետեւինք

պատմութեան սուրբ ասացուածքներուն ու ըլլանք բարին ու չարը դատող մարդարէններու հաւատամքը փառաբանողներ:

Զգալով ունայնամտութեան մեծ նւերը մեծ դաշտի վրայ, մեզ կը մնայ միայն խողարկութեան ելնել, որսալու այդ անուանուած սնափառութեան ոգին, որը կը գործէ ու կ'ապրի որպէս քանդիչ, աւելի ճիշտը մակարածային ախտ մը առողջ մարմնին մէջ:

Եթէ դուն ճշմարտութեան հաւատարիմ հաւատացեալ մըն ես, բռնէ արուեստական հայելի մը քու անկեղծ նկարագրին առջեւ, ինչպէս գեղեցկադէմ կին մը իր առանձնասենեակին մէջ մաղերուն երեւոյթը վարդագոյն դէմքին հարմարցնելու համար հայելին մէջ կը նայի, ուրեմն դուն ալ նայէ ու միշտ նայէ վերլուծելու քու հոգեկան շարժիչ մեքենան եւ պիտի տեսնես իր մէջ շատ հաստատ յստակութեամբ թէ այդ շարժումը բացարձակ արդիւնք է դարձած սնափառութեան դրդման: Բայց դոնէ քեզ կը մնայ ջանալ մեռցնելու այդ դրդումը, արգիլելու զայն որպէս զի պատճառ չի դառնայ ուրիշ շատ մը մահասարսուռ արդիւնքներու ածման:

Ջանայ մեղմել ոեւէ մէկուն սնափառու-

Թիւնը ու վստահ գիտցած ըլլաւ թէ քու մար-
դասիրական պարտականութեան կէս բաժի-
նը կատարած կըլլաւ: Ունեցիր գորովալից
նայուացք մը քու զաւակներուն վրայ, որոնք
միշտ կը սիրեն ակնկալել իրենց բարեմիտ
ծնողքէն, ու սորվեցուր անոնց պաշտպանե-
լու իրենք իրենք ի հեճուկս այս խորամանկ
թշնամի յարձակման իրենց մատաղ սրտին
ու անմեղ հոգեկան զգացումներու փափկու-
թեան վրայ: Նախընտրելի էր գերադաս հա-
մարել ոեւէ մէկ անձնաւորութեան ջանքերը՝
երբ ան շալկած է իր ուսերուն վրայ պատա-
նիի մը փայլուն ապագան, ուսուցանելով
սնափառութեան հարցը, պարզաբանելով ա-
նոր պատճառները ու անբաղձալի արդիւնքը:
Այո, պատիւ պիտի համարուէր այսպիսի
անձանց գործադիր ջանքերը իր քնքշութեան
համար եթէ վարժեցնելու ըլլայ տղոց կամ
աղջիկներու ինչպէս վանելու փառասիրու-
թեան նենգաւոր միտքը իրենց պարտակա-
նութեան ասպարէզէն: Ու անոնք պիտի օժ-
տուին վարձատրուիլ իր ձեռքով մը որ յաղթող
կը հանդիսանայ իրենց չարամիտ թշնամուն:

Փառասիրութիւնն է որ յաճախ մեր եսը
(ego) կ'առաջնորդէ դէպի խաւարը, ուր
կեանքը զուրկ է պայծառ զգացումներէ ու

լուսաւոր տրամաբանութիւնէ: Փառասիրու-
թիւնն է ամենամեծ դայթակղութեան քարը,
խոչընդոտը ամէն մէկ հաբաբերական ձեռ-
նարկներու, ընկերային լաւատես գաղափա-
րին բարգաւաճման ու ամենաուրախալի եր-
ջանկութեան, որ հրապարակ կը բերուի ա-
նուշահոտ ծաղիկի մը խնկալից, հոտառու-
թեամբ:

Մեռցուր սնափառին սլաքը որ կը տիրա-
պետէ մտքիդ գործելակերպին, եւ պիտի
մեռնի քու ամբողջ տանջանքներուն պատ-
ճառները, պիտի ցամքին ատելութեան աղ-
բիւրները ու բաժանման գետերը: Ծառի մը
ծաղիկները իրենք իրենց արդէն կը թառա-
մին երբ ծաղիկները սնուցանող արմատը կը
չօրնայ ու կը փտտի: Երբ միտքդ կը պարա-
պի այսպիսի սնտոի մտածմունքներով,
պէտք է վստահ գիտցած ըլլաւ որ քու մարմ-
նական ու հոգեկան առողջութիւնը արդէն
չատ շուտով կը համբառնայ ու մնացած նող-
կալի գոյութիւնդ միայն կ'մախք մը պիտի
դառնայ պարտականութեանդ սահմանին
վրայ, զուրկ գործելէ եւ մինչ իսկ զուրկ չըն-
չելէ:

Գիտնալով սնափառութեան մաղձը, ու-
րեմն ինչո՞ւ թոյլ կը դառնուի գործածել քու

միակ առողջ դատողութիւնը, խորունկ արա-
մաբանութիւնը, եթէ հարկ դրացուի, վեր-
լուծելու զայն իր հիմովն ու ճիւղովը, ու լու-
սաւոր ողջմտութեամբդ կտրելու անոր արմա-
տը իր խորունկութենէն քու սիրող սրտիդ
վեհութեան համար, որը կարօտ կղբայ ու-
րիշի մը դիւթիչ նայուածքին, առաքինի ու
խորհրդաւոր արտայայտման:

Թողէք մեզ որ մենք ալ հաւատանք մեր
հին նախահայրերուն պէս թէ երկիրը Ֆիզի-
քական կեդրոն մըն է ու մարդ էակը բարոյա-
կան կորիզը Տիեզերքին: Թող ներկայ աշ-
խարհին կեանքը ըլլայ իր բարոյականին ու-
րակը ու նկարագրին մաքրութիւնը: Մարդ-
կային նկարագիրը, ոչ թէ Բնութիւնը, յա-
ճախ ենթակայ է փոփոխման, ու կորովը
տակաւին՝ մարդկութեան առաքինութիւնն
է, Ազնուութիւնն ու Սէրը արուեստն են հա-
րըստութեան ու դարդարման, եւ կըսած բեռ-
նակիրը աշխարհի քաղաքակրթութեան: Կայ
հաւատացեալ երրորդութիւն մը որ կստեղ-
ծէ մարդուս ամենաբարձր արժանիքը ու ա-
սոնք են. դիտութիւն, հակամիտութիւն եւ
մաքուր նկարագիր: Մեռած նկարագրի մը
ծրագիրը չէ կարող ցույց տալ յաղթանակի
սուրը, այլ ապրող նկարագիրն է, որ կապ-

րեցնէ իր հետ ուրիշ շատ մը նկարագիրներ
բարձր պահելով առաքինութեան սրբազան
դրօշը, Արդարասիրութիւնը:

Ապրող մարդուն զարգացած ուժը ու
խոնարհամտութիւնը նկարագրեն իր նկարա-
գիրի պատմութեան խոտորումը, կը զորա-
ցունեն իր ընկերական կապերը ու կը պա-
րարտացնեն իր առօրեայ արտայայտումը
արտակարգ աշխարհի նկատմամբ:

Մարդիկ միշտ կարօտը քաջած են քա-
ղաքակրթութեան մեծ հրաշքներուն ու շա-
հին, որոնք կստեղծեն ընկերական կեանքի
մէջ՝ հաւատք, յոյս եւ սէր: Եթէ այսօրուայ
աշխարհը իր զարգացած սկզբունքներով
զուրկ ըլլար սնամիտութեան կրակէն ու նա-
խանձի լղրճկած ճահիճէն, հրապարակ չպի-
տի դար այն մեծ պատերազմը նման շատ մը
պատերազմներու որ թաղեց միլիոնաւոր
կեանքեր անտէր ու անպաշտպան մէկ վայր-
կեանի աղբեցութեամբ: Ոչնչացուց միլիո-
նաւոր ոսկիներու արժողութեամբ հարստու-
թիւններ: Սովի մատնեց աշխարհի համայն
մարդկութիւնը ու դարձուց ամբողջ երկրա-
գունդը վախկոտ ամօթխածութեան կրա-
կով: Գաղանացուց էրիկ թէ մարդ էակները
իրենց եղբօր եւ քրոջ դէմ կուռի բռնուելու:

Մեռցուց հաղարաւոր փոքրիկ անմեղներ ա-
նապատներու ու դադթաւայրերու խորքերը
անջուր եւ անսպասուած սովի անդուծ ճի-
րանէն: Առաքինի ու ճշմարիտ ժողովուրդին
ծոցէն ծնցուց ստախօս եւ դաւաճան սինլի-
քորներ: Սախակց գիտնականին որ իր ուշքը
տրամադրելի ընէ հնարելու մահացուցիչ ու
թունալի գիւտեր, փոխան հնարելու միջոց-
ներ որոնք պիտի կարենային օգնել մարդկա-
յին քաղաքակրթութեան, աստուածային
խաղաղութեան ու սիրոյ յաւերժացման:

Այո, այս հրէշածին պատերազմը ուրիշ
չառ մը պատերազմներու նման թողուց իր
ետին ցաւ, երկունք, տառապանք ու թշուա-
ռութիւն ամէնքէն սրտերուն մէջ ու ամենու-
րեք: Արդեօ՞ք պիտի դայ այդ ցանկալի ժա-
մը, որ փոխան կռուի ու թալանի սէր ու յոյս
ըղխի սրտերուն խորքէն եւ մարդկութիւնը
ճանչնայ «Հայրութիւնը Աստուծոյ եւ Եղ-
բայրութիւնը Մարդուն»:

Այդ բոստէն մեղ համար շատ մօտ ու դիւ-
րին է եթէ մենք յարգած ըլլանք միայն դայ
գրկելու ընդունակութիւնը: Զրկայ այս կա-
պուտակ երկնքին տակ ու կանաչ երկրի վրայ
բան մը որ այնքան սիրուն ու պաշտելի ըլ-
լայ որչափ նշարտութիւնը: Այո, ճշմար-

տութիւն կրօնքի մէջ, որ մեղ կուտայ մա-
քուր ու սուրբ հաղափարներ Աստուածաբա-
նութեան մասին, կը սորվեցնէ մեղ հաւատալ
ու յետեւիլ Անոր սրբազան պատուէրներուն:
Ճշմարտութիւն բարոյականութեան մէջ, որ
կը լուսաւորէ պարտականութեան ճամբան
դէպի առաքինութիւն եւ ազնուութիւն: Ճշ-
մարտութիւն քաղաքականութեան մէջ, որ
աւելի բարձր հեղինակութիւններ կստեղծէ
ժողովուրդի ծոցէն եւ զերծ կը պահէ կառա-
վարութիւնը բազմութեան սնտուի կիրքերէն:
Ճշմարտութիւն գիտութեան մէջ, գրական-
նութեան ու պոետստին, որ հեռու կը քշէ
մարդկային չարաշուք ու անճաշակ խոր-
հուրդները: Ճշմարտութիւն մը վերջապէս
ամէն բանի մէջ ու ամէն բանէ առաջ: Այս է
իրողութիւնը որուն կարօտ է աշօրուայ կի-
սաքաղաքակիրթ աշխարհը իր ապագայ
պատմութենէն չի նզովուելու համար:

Սիրենք ճշմարտութեան վարդապետու-
թիւնը ու նախատենք սնափառութեան դա-
ճաճ բնազդը: Եթէ թուքի մրուրով չի արդա-
հատինք սնափառութիւնը ու ըլլանք ճշմա-
րիտ հաւատացեալը իր մութ նշանաբանին,
—«Ամէն ինչ է Ունայնութիւն»— եւ ամբողջ
աշխարհը պիտի մատնուի ահաւոր քաոսի

մը, կեանքի բոլոր սերտ յարաբերութիւնները պիտի անիծուին, անվթար օրէնքները ընկերակցութեան պիտի կորսուին, բոլոր բարոյական կարգապահութիւնը պիտի խորտակուի եւ ազգին ու երկրին կառավարութիւնը այլ եւս չպիտի ունենայ շաղախունը հողը իր գոյութիւնը վեր պահելու, ու ամբողջներդաշնակութիւնը քաղաքական մարմնոյ կը դառնայ գեղութիւն եւ մարդկային ցեղը սոսկ հաւաքոյթ մը պիտի ըլլայ անհոգ բարբարոսներու, զուրկ ամօթխածութենէ ու ճշմարտութեան տաքնապէն, բայց վայրագ ու դադանաբարոյ առանց օրէնքի ու կարգապահութեան: Օրէնքը իրենց բիրտ ուժն է ու կարգապահութիւնը մէկգմէկ բըզքտելը: Զուրկ հաւատքի սրբութենէն, բայց կրքոտ, զուրկ աստուածային վարդապետութենէն, բայց իրենց եան է Աստուածը ու ամէն ինչ: Ահա, այս պիտի ըլլայ սնամիտ ու ունայն հաւատամքի արդիւնքը: Ապրիլ առանց կեանքի, թաղուիլ առանց գերեզմանի ու համբառնալ առանց աստուածային թեւերու:

Ո՛հ, որչափ ուժասպառ է այսօրուայ մարդկութիւնը բարութեան բաժակը ըմպելու, բայց որչափ զօրաւոր ու հուժկու չարութիւն:

Թեան գահին տիրանալու: Թողենք այս վատթարութեան ուսումնասիրութիւնը ու հետեւինք ճշմարտութեան աստղին, որ մեզ պիտի առաջնորդէ դէպի սէր եւ բաղձալի խաղաղութիւն: Եթէ Աստուած իր Ս. Գրքին մէջ սորվեցուցած է ոեւէ բան, այդ է խաղաղութիւնը, եթէ Ան խոստացած է հոն ոեւէ բան, Անոր խոստումն է դարձեալ խաղաղութիւն, յաւերժական խաղաղութիւն մը ապրող Տիեզերքին վրայ ու գերեզմաններուն աշխարհը:

Երկրագունդը որուն վրայ մենք կը բնակինք երկար դարերէ ի վեր՝ շատ արագաչարժ է իր * մղոնի ճամբորդութեամբ մէկ երկվայրկեանի մէջ: Բայց հոգեկան ու բարոյական աշխարհը ուր կը բնակինք մենք, կը գործենք անընդհատ, կ'երջանկանանք ու կը յառաջդիմենք՝ շատ դանդաղ ու հին աշխարհ մըն է: Շատ երկար ու բարակ ժամանակի մը պէտքը զգացուեցաւ զարգացնելու մարդկային միտքը ու կրթելու ժողովուրդին զգացումը ցոյց տալով սխալին ճամբան իր հոգեկան, Ֆիզիքական և քաղաքական կեանքը ապրող աշխարհին մէջ:

Շատ բաներ սորվեցան մեր նախնիքները, ու անթիւ դասեր առինք մենք անոնց փորձառութենէն քսաներորդ դարը երջանիկ

սերունդի մը դրախտը ընելու: Բայց այս ամբողջ բաներէն ու դասերու մեծութենէն ամենից կարեւորն ու էականը եղած է—տեսնել ուղիղ եւ դատել ճշմարիտ—: Տեսնել այն շունչը, որ կը խրախուսէ երկրագունդին կեդրոնական կրակը: Տեսնել այն հոգին, որ աստուածային հրաշքով կը մտնէ սրտին խորը ու մարմնոյն ոսկորը՝ դուրս բերելու կեանքը մեռցնող ցաւն ու երկունքը: Տեսնել հոգին, որ կը գտնուի ամենուրեք, հաստատելով հիւանդանոցներ տկարներու համար, դպրոցներ՝ սորվեցնելու խօսիլ համբ էակին, լսցնել խուլին եւ աչքերը բանալ կոյրին: Տեսնել ու պաշտել այն հոգին, որ կը բռնէ երկնքէն ժայթքող աշխարհակործան կայծակը խնայելու երկրագունդի կորիզին ու մարդկային կեանքի յաւերժացման: Հոգին վերջապէս, որ կը հիւսէ ոստայն մը մարդկային ցեղը իր շուքին տակ առնելու առանց ոեւէ խտրութեան հարուստի եւ աղքատի, կրօնքի ու քաղաքակրթութեան, սեւի ու ճերմակի:

Ի՞նչ են այն աղբակները, որոնք կը բարձրացնեն մարդէակը դէպի հոգեկան սուրբ աշխարհը: Հարկ չկայ մէկու մը գիտնալ այն ամէնը զոր խորհած ու գրած է անցեալին

ընութեան տուիքներուն մասին, այլ հարկ կայ մէկ բանի, որ մարդ մը պէտք է ունենայ այն մեծ գաղափարը որուն մէջ կը սահմանուին բոլոր տաղանդներու գիւտերը իրենց զանազան միտումներով: Այն մեծ գաղափարը որ կը հաւաքէ գիտութեան բոլոր կարճ և երկար ճիւղերը որոնք հրապարակ կուգան փիլիսոփաներու խուզարկումով անորոշ մարմասնութեանց վարդապետութիւններէ: Գիտութեան քանակը չէ այլ որակն է, որ կը սահմանէ մտքին արժէքը: Եթէ ունինք այդ մտային բարձր արժէքը կարգաւու Յայտնութեան Գիրքը, հոն պիտի տեսնենք մանրամասն նկարագրութիւններ ապրող կենդանիներուն մասին, բանաւոր թէ անբան՝ որոնք կը շնչեն ու կը հրճուին պաղ շիրիմին ետեւ բացուած անդի աշխարհին մէջ: Հոն կը կարդանք վայրի գաղաններու մասին, որ ամէն մէկը վեց թեւերով ու աչքերու բազում թեւերով կը շրջագայէ իր հողամասին երկայնքը: Կը կարդանք հոն երկնքի մէջ եղած ըստ քան չեւթեան վրայօք, որ դիւթիչ գեղեցկութեամբ ցուցադրուած է շատ մը սրբազան դրքերու աշխարհը, ուր կին մը հագուած արեւով, լուսինը իր ոտքերուն առջեւ ու իր գլխուն վերեւ փայլուն թաղը տասն եւ երկու

աստղաց: Կը կարդանք հոն վերջապէս՝ Աստուծոյ խոստմնադիրը ուր Ան պիտի սրբէ ամբողջ աղի արցունքը ապրող ժողովուրդին եւ պիտի տայ ապահովութիւն մը իրենց կեանքի վերածնման: Հոն չպիտի ըլլայ այլ եւս դառն մահը, կամ ցաւ եւ ոչ ալ լաց ու վիշտ անցած-դացած դէպքերու ու դէմքերու սարսուալի ազդեցութենէ:

Բայց այդ ամբողջը չեն կարող համոզել այս իրական աշխարհի վրայ ապրող մարդ-կութեան պատմութիւնը՝ ըսելով թէ մահ-ուընէ. յետոյ կեանք մը եւս կայ անդի աշխարհին մէջ: Բայց մէկ դաս կարող ենք քաղել այդ Յայտնութեան Գրքի վարդապետութենէն, որ կրնայ մխիթարութեան յոյսերով լեցնել մեր սիրտն ու հոգին:

Աստեղագիտութեան ուսանողը չատ լաւ գիտնայ թէ Տիեզերքը անհուն ու անսահման է: Շինուած անյայտ արեգակնային դրութիւններէն, տարածուած խոշոր ընդարձակութեան մը վրայ: Եւ այս տեսութիւնն է, որ իր իրականութեան փաստերով մեզ կուգայ սորվեցնել մէկ կեանք մարդուս ծննդէն յետոյ ու մէկ մահ կեանքի ծերութենէն վերջը: Եթէ կուգես ապրիլ երջանիկ ու տաան եւ երկու աստեղաց թաղը քու վեհ գլխին, քեզ

կը մնայ չհաւատալ ուրիշ կեանքի մը խափուսիկ դոյութեան անդի աշխարհին երկայնքը, այլ այսօրուայ կեանքը քեզ կը պարտի ամէն ինչ որ աստուածային ու հրաշալի է: Եթէ դուն ըլլաս առաքինի, ըլլաս բարդաւած ու վայելուչ նկարագրի տէր:

Աշխարհի քաղաքակրթութիւնը՝ որ բոլորած է մեզ՝ կը խոստանայ երկար տարիներու կեանք մը երկրագնդիս տարածութեան վրայ, եւ մարդիկ հաւատալով այս կեանքի սրբութեան բնաւ չպէտք է քաշուին ետ՝ դէպի դերեղմանային աշխարհը ու մտնեն երեւակայական կեանքի մը, անհաւատալի արեւու մը, Աստուծոյ ու երջանկութեան մասին: Այլ անոնք պարտական են մագլցիլ քաղաքակրթութեան խոշոր ու բարձրաբերձ ժայռէն վեր, աչքերնին յառած միշտ վեհութեան ու բարձրին, կտրելու երկար ճամբայ մը նուազ աշխատութեամբ, քիչ քրտինքով, ու պակաս թշուառութեան քանակէն:

Ուրեմն քեզ կը մնայ տրամաբանել, հասկընալ կեանքիդ ելեւէջը: Դուն որ հաստատուն օղակ մըն ես այդ դէպի վեր մագլցող մարդկային շղթային: Բնաւ հաւատք մըն-ծայէր թէ դուն այսօր թագաւոր մըն ես ու քու երջանկութիւնը արդէն ապահովուած է

անդի աշխարհին մէջ: —Ո՛ւհ. Կիւրոս (Cyrus)
որ յաղթեց ամենուրեք ու հպարտացաւ իր
յաղթութեամբ, բայց անոր մահը եղաւ շատ
թշուառ ու ողբերգական: Բնաւ մի մտածեք
թէ քու ծնողքդ ախոյեան մըն է ու դառնալ
որպէս անոնց հարազատ ժառանգորդը պիտի
յարգուիս ու ճանչցուիս որպէս ախոյեան մը:
Այլ՝ այն ինչ որ դուն առանձին կրնես ու կը
գործես, այդ միայն կը հաշուելի որպէս
արդիւնք քու բնական աշխատութեան: Եւ
ինչ որ ալ ընելու ըլլաս՝ այդ կախում պիտի
ունենայ քու գաղափարիդ բարձրութենէն ու
ազատ մտածմունքիդ աստիճանէն:

Ամէն մի բարձրութիւն ու տաղանդ քու
մէջ կրնայ բնակիլ՝ եթէ ունենաս սիրոյ ան-
կեղծ զգացումը: Աէր մը, որ եսական, անձ-
նամուլ է՝ այլ հասարակաց բարեշինութեան,
մարդկային ընդհանուր, համայնական գոր-
ծին կը ծառայէ: Սիրել կը նշանակէ ապրիլ,
սիրել կը նշանակէ զոհուիլ իր նմաններուն
համար: Սէրն է, որ ստեղծած է հասարակու-
թիւնը, սիրոյ զգացմունքի դրդումով ծնունդ
է առած մարդկութեան մէջ գիտութիւնը:

Երբ սէրը կը սաւառնի մեր վրայ, եր-
կինք, երկիր ու դժոխք կը չափուին միայն
մեր անձնական յուզմունքի շուքով: Ուրիշ

ոչինչ— ոչ փառք ու ոչ փառասիրութիւն կա-
րող են ամբողջական գործ մը հրապարակ
դնել քան սիրոյ զգացումը: Ինձ համար սէրն
է ամենէն կենսականը ամբողջ յուզումնե-
րուն՝ որոնց տէրն ու տիրականն է այսօր-
ուայ մարդկութիւնը: Սիրոյ բարձր շունչն
է, որ պիտի քաշէ ամբողջ բնութիւնը դէպի
առաքինութեան ու միակ երջանկութեան աշ-
խարհը:

Սոնարհինք երկրպագելու սիրոյ տաճա-
րին և երես դարձնենք սնափառութեան բուր-
քէն: Այս թող ըլլայ մեր հաւատացած կրօն-
քը, ու պաշտած գաղափարականը:

Այսպէս, քաղաքակրթութեան անիւը կը
թաւալի, մարդկութիւնը կը յառաջդիմէ,
տգիտութեան տեղ գիտութիւն կուգայ, խա-
ւարին կը յաջորդէ լոյսը ու ատելութեան՝
սիրականներուն պանծալի սէրը: Յառաջդի-
մութեան սիրահարները թող պատրաստ ըլ-
լան երգելու «Փայլուն Ապագան», հետեւեալ
մարդասիրական բառերով:

Կեանքը աւելի կը քաղցրանայ յուշ ամէն օր,
Մարդիկ կը ջանան լինիլ ողորմաբխ՝ երգել
օր—օր:

Հո՛գ չէ՛ սէգ, փամահիչ խածատիչներ ի՛նչ
 ասեն,
 վերեւ մարդկութեան կը փայլի երկինքը
 կապոյտէն:
 Ամպերու մէջէն Արեւը արդարութեան կ'ե-
 րեւի,
 Մնափառութիւնը իր բովերով կը խորտակ-
 ուի:
 Ու ապագան կը փայլի տարիներով բիւր ան-
 գին,
 Խաղաղութեամբ պիտ օրինէ մոխիրներն
 անցեալին:
 Քաղցրիկ օրեր քան երբեք գիտցած ունինք
 մենք ժպտով,
 Մեր որդիներ պիտի ապրին տեսնելու հուսկ
 շունչով:
 Անոնք պիտի տիրանան հանութեանց իրենց
 անձնական,
 Ստանալով վսեմ օրհնութիւնը ազատու-
 քեան:
 Ու պիտ ապրին նմաններուն հետ քաղցր ու
 մաքուր,
 Գըգուել գիրար՝ ինչպէս վարդ եւ շուշան
 շաղփի բոյր:
 Բարօրութիւնը կ'անի հիմայ ամենութեք,
 Ինչպէս աստղը երջանկութեան կը ծագի
 բէկ-բէկ:

Մարդիկ կը յայտնեն աւելի խորունկ մտքեր
 այսօր,
 Քան երբեք երազած էին հին օրերուն բոլոր:
 Լա՛յն նամբայ մը կը բացուի բոյլ կայծով
 յստակ տեսի,
 Արժէքն աւելի փայլուն գոհար է քան ոսկի:
 Ուրկից մարդիկ բաժին կ'առնեն իրենց եղբօր
 հոգսէն,
 Հրնուանքը բերկրութեան կը խնկարկուի
 բուրվառէն:
 Զինչ խորհուրդներ կանին ասդ-անդ հովանի
 աստղազարդ,
 Ատելութիւնը սկսած է անհետիլ գունատ:
 Կեանքը աւելի բարձրին կը վազէ ամէն օր,
 Յուայ կայծեր կը շողան ամէնքին սրտին
 մէջ խոր:
 Ազատութեան հսկայ կայմերը մեզ տուն
 փրկութեան,
 Արդարութիւնն է փայլող, ապրի՛ նա անսա-
 սան:

«Սնախառութիւնը, ամէն մարդուս, պէտք է ըլլայ իր
ամենամեծ նախախնիքը,
Ու անխոհեմութիւնը իր ամենամեծ գաղտնիքը»

«Ամբողջ իմաստասիրութիւններէն,
դիտնականը ու բարեսէրը նախ կը ջանան
ճանչնալ իրենքդիրենք»: Այսպէս խօսեց
Շէյ ֆաիիը.— եւ բոլոր խորհրդատու մար-
դիկ ըմբռնած են այս ինքնագիտակցութիւնը
որպէս առաջի պիտոյքը ամբողջ ճշմարիտ
լինելու ու ըլլալիք կատարումներէ: Ուրիշ
խօսքով, մարդիկ պէտք է գործեն խոհեմու-
թեամբ եթէ անոնք կուզեն արտայայտել ո-
րեւէ ուղիղ գործունէութիւն: Եւ ի՞նչն է որ
այս խոհեմութիւնը կը ներկայացնէ.— Ոչ
մէկ բան, եթէ ոչ ճշմարիտ ինքնագիտակ-
ցութիւնը: Արդարութեան հնազանդումը
մարդուս կուտայ ոյժ եւ կարողութիւն գոր-
ծելու, խօսելու եւ յառաջդիմելու իր բոլոր
ձեռնարկներուն մէջ: Ինքնագիտակցութիւն
մը՝ բայց ուղիղ կերպով, ճանչնալու նաեւ
չարը ու բարին եւ մոռնալ սնախառութիւնը:
Սնախառ մը չի կրնար ինքնագիտակցել,

սնափառ մը չի կրնար առաջնորդը դառնալ
ոեւէ առաքինի վարդապետութեան կամ
սկզբունքի:

Եթէ սիրող սրտերը, սիրահարները,
հասկնան սնափառութեան բովանդակ պա-
րունակութիւնը, այն ժամանակ սիրոյ ըն-
դունակ քնքշութիւնը աւելի շուտ ու արմա-
տական մուտք մը պիտի գտնէր մեր սրտե-
րուն խորը քան մենք կարող էինք ակնկալել
ու յուսալ անոր փափուկ դոյութեանը: Որ-
չափ ատեն այս յոռի յատկութիւնը մեր գի-
տական վերլուծման առարկայ դառնայ ինք-
զինքը ուղիղ ճամբայ մը գնելու, եւ որչափ
զգուշութեամբ ջանանք սորվիլ անոր ճիւղե-
րը ամէն մէկ անկիւնէ՝ եւ աւելի մենք պիտի
լիազօրութիւն ունենանք պաշտպանելու մեր
սէրը ի հեճուկս նենգամիտ ազդեցութեանց:
Սնափառութեան վերջի վերլուծման մէջ ան
կը փորձէ ինքզինք ցոյց տալ որպէս զգայուն
գթասիրութիւն մը ամէն մէկ եսին մէջ պաշ-
տուելու եւ գնահատմանց արժանանալու ու-
րիշ շատ մը եսերէ:

Փառամոլ, յետամնաց մարդը կ'ատէ
այն անձը, որ իրեն կ'առաջարկէ վերանորո-
գութենէն դէպի կատարելագործութեան
ձգտումը, կամ այն անձին, որ իրեն կ'առա-

ջարկէ նոր միտք մը: Այսպիսի անձնաւորու-
թիւններ կը ճանչցունին անձնական թշնամին
փառամոլին համար: Այո, ընդունելի է այդ:
Եթէ մարդ մը երբ ունի ու տիրացած է փառքի
մը, պաշտօնի մը, ան իր փառամոլութեան հա-
մար կը ջանայ զոհել ամէն մի սրբութիւն:
Բայց մարդոց կը մնայ փոխելու անոր կեան-
քի շրջանը զանազան վարմունքներու ուսու-
ցումով: Եւ եթէ ան չփոխուի, պէտք է իր
տեղը՝ հասարակութեան մէջ՝ տայ ուրիշին,
մինչ իսկ զրկուելով ապրելու իրաւունքէն:

Կան շատ մը պորտաբոյծներ, որ ցոյց
կուտան անուանեալ սէր մը իրենց շահուն ու
հպարտութեան փառքին, կը սորվին ուղած-
նին միայն իրենց օգտակար ըլլալու կամ ու-
րիշներէն աւելի գիտնալու հպարտութեամբ:
Այսպիսի անկեղծ, բայց ինքնահաւան սէրը
վարպետ կեղծիք մըն է այլոց գովեստին ար-
ժանանալու համար: Վա՛յ անոնց, որ միա-
մըտաբար զոհ կերթան այս ունայն անձնա-
սէրներուն շորթուելով իրենց ամբողջ ունե-
ցածէն:

Թեթեւամիտ փիլիսոփաներ միայն կը-
սեն, որ այս տեսակ անձնասիրութիւնը ա-
ռաքինութեանց հիմն է: Արդեօք՝ այս պէ՞տք
է ըլլայ մեր ճանչցած ներքին եւ ծածուկ

անձնասիրութիւնը, որ առաքինութիւն ընել կարծողը, մինչ միշտ անձնասիրութիւն կը գործէ: Անձնասիրութիւն մը ոչ միայն նպատակ է՝ այլ եւ չի կրնար ալ ըլլար, հակասութիւն մը պիտի ըլլայ նկատելու անձնասիրութիւնը արդիւնք եւ պատճառ նպատակի իրագործման: Ահա՛, այս է զգացման բարոյականը ու գիտական դասը զոր կը փնտռենք մեր կեանքի ամէն մէկ ելեւէջի մէջ, առանց այս իրականութիւնը յարգելու իրերը մեզ այնչափ անտարբեր կը մնան՝ որչափ խոտը մսակերէն եւ միսը խոտակերէն:

Սնափառութիւնը կստիպէ կին եւ էրիկ մարդոց պարծենկոտներ զառնալ այն ամէն մէկ բանին որուն տիրացած կամ տիրանալու միտումը ունին եւ կամ մինչ իսկ շատ հեռու են սեփականացնելու զայն որպէս իրենց անձնական պարծանքը: Այս կստիպէ զանոնք նմանապէս միշտ խօսիլ իրենք-իրենց մասին չարունակաբար ոեւէ լեզուէ արժան կամ ոչ ընկերակցելով ամենաստորին դատակարգութիւն:

Մեծ պատերազմներու պատմութիւնը լեցուած է սնափառութեան անխոհմ դէպքերով: Ամբողջ զինուորականութեան մէջ շատ մը երեւելի պաշտօնեաներ՝ որոնք հա-

ճելի կամքով եւ ուրախ սրտով պատրաստ են զոհել իրենց սիրական կեանքը յաղթանակին փութացման, բայց որովհետեւ անոնց ջախջախիչ սնափառութիւնն է զանոնք առաջնորդող ոյժը՝ արդեւ կը հանգիստանայ իրենց յառաջխաղաց ու կորովի առիւծներուն իսկ, որոնք աւելի լաւ կարող են իրենց զոհողութիւնը արժեցնել յաղթանակի ճամբուն վրայ քան իրենց պաշտօնեայ հրամանատարները: Եւ դեռ կը գտնուի ժողովուրդի հսկայ մեծամասնութիւն մը, որ կը գործէ միեւնոյն սնուի զգացումներով:

Նաբոլիոն փառասիրութեան խոշոր զանգուած մըն էր, ամէն մէկ ճակատամարտի վրայ որպէս առաջնորդ իր քաջարի բանակին, բայց ի վերջոյ ան ինկաւ առանց վերականգնելու: Թադաւորներ յաճախ կորսնցուցած են շատ մը լայնատարած հողամասեր, անծայրածիր ովկեաններ ու երկիրներ իրենց սնափառութեան ստիպումովը:

Հստ պատմութեան սորվեցուցած դասերուն, շատեր եղած են ասպարէզի վրայ երեւցող ոյժեր, անհամար է եղած բազմը ունեցողներուն թիւը, որոնք կարող էին իշխել ու առաջնորդել երկար ժամանակ իրենց հետեւող զանգուածին, բայց որովհետեւ պաղ փա-

ռասիրութիւնն է եղած իրենց կամքին տիրապետողը փոխան հասարակասիրութեան, եւ այս իսկ պատճառաւ անոնք չեն կարողացած յաջողիլ այն բաղձանքներու տիրապետման՝ որոնց համար զոհողութեան գետերը լայն ու կարմիր եղած են սնափառներու սեւ արիւնով:

Պատմութեան մէկ ծայրէն միւսը մենք կը հանդիպինք կին եւ էրիկ մարդոց թուի մը որոնք լքելով համբաւը, զոհելով մինչ իսկ կեանք այս միակ մտահաճոյքին—սնափառութեան համար: Այդ մեծ նախատինք մըն է մարդկային սեռին, խոշոր ժայռ մը յաջողութեան ճամբուն վրայ, պատճառ դառնալով մեր յաղթող ուժերուն նսեմացման, խորասուզելով զանոնք խոր—խոր անդունդներու յատակը, որովհետեւ մենք չենք կարող թոյլտուութիւն ունենար փառամոլութեան տիրապետումով՝ չահագործել բան մը, որ մեր փորձառութեան արժանի է, եւ կամ տեսնել իրերը իրենց իսկութեան մէջ: Եւ երբ այս իր գարշելի մարմնոյն մեծութեան կը ցանկայ աւեր աշխարհի մը մէջ ու պատճառ կը դառնայ նոյնպէս սիրոյ ճամբուն վրայ շատ մը կոտորած սրտերու, որոնց կոկոնը նոր բացուած, ու հոտառութեան ուռնգերը նոր դիւ-

թած անուշութիւնն է որ կը սփռեն բնութեան հրաշալիքներուն:

Մէկու մը ունեցած սնափառութիւնն է որ կտախպէ իրեն՝ հեռու մնալ ամէն մէկ գեղեցկութենէ, որովհետեւ գեղեցկութիւնն ու սնափառութիւնը անմիաբան ուժեր ըլլալէ դատ հակառակորդ թշնամիներ են: Այս երկուքը չեն կարող միասին ճամբորդել մարդու սրտին մէջ, կամ պէտք է գեղեցկութիւնը սնափառութեան հետեւի, կամ սնափառութիւնը գեղեցկութեան, եւ կամ պէտք է երկուքը իրարմէ բաժնել չարատաւորելու գեղեցկութեան վսեմութիւնը:

Շէմֆորթ—Chamfort—այսպէս կը խօսի այդ յոռի յատկութեան մասին՝ իր Փրանսական լեզուով. «On dit qu'il faut s'efforcer de retrancher tous les jours de nos besoins, c'est surtout aux besoins de l'amour—Propre qu'il faut appliquer cette maxime: ce sont les plus tyrannique, et qu'on dit le plus combattre». Գիտնալով որ մարդոց հոգին ու սիրտը լեցուած են շատ մը նենգաւոր թերութիւններով որոնք մաքրելու պիտոյքը կզգացուի, բայց այս ամենից բռնաւորն ու թունալիցն է Սնափառութիւնը:

Ուշեմն միացուր քու բոլոր պահաս յատ-

կութիւնները եւ նամանաւանդ—սնտփառութիւնը—, եթէ կուզես դառնալ անկեղծ սիրահար մը քու սիրուհիիդ ու պաշտելին քեզ ատողաց: Զգուշացիր որպէս զի այդ սնտփառութենէդ դուրս չիլայ նախանձի թոյնը, որը դարձեալ ամենաողբերգական թերութիւններէն մէկն է մարդկային ամբողջ սիրահարներու տկար յատկութիւններէն, որ կազդէ մաքին ու պատճառ կը դառնայ անոր ցաւալի մահուան: Նախանձը կը վնասէ ինքզինք եւ չէ կարող ունէ մէկ վնասի նշոյլ մը իսկ նետել ուրիշներու վրայ:

Պըք Ըսաւ. «Նախանձոտ սիրահար մը կը վառէ իր ջահը սոսիի կիսայրած կոճէն»: Նախանձին կայծը ամենագէշ ու քանդիչ կրակին կայծն է քան ուրիշ ունէ մէկ երեւակայի աբուեհտական կրակ: Սնտփառութեան ու նախանձի ենթակայ անձը ոչ միայն կը հաստատէ թէ ինքը բան չի գիտեր, այլ կստեղծէ ինքնիրեն սոսկալի երեւակայական տեսարաններ եւ միջոցներ որոնցմով կը մահացնէ իր ամբողջականութիւնը: —«Ինչ որ մոլեգնութիւնը կը թելադրէ փառասիրութիւնը կը հաւատայ»:

Սնտփառութիւն մը լաւ կերպով ուսումնասիրելու եւ դարմանին վրայ մտածելու

կանոնները սորվելու համար՝ մէկը պէտք է քիչ մը հոգեբանական տաղանդ ունենայ թափառելով՝ հին վերիստփաներու նման, յերկրէ յերկիր, ուսանելով ամէն տեսակ գիրքեր, սրտամութիւն, օրէնք, կրօնք, Իլիականը, Ոգիտականը, Կոնփիւսիւսի, Զօրօսութրի գրքերը: Պէտք է վայրի ցեղերու վրայ պատմութեան քերքը կարգաւով՝ ուսանի նախնական մարդուն կամ անկեալ մարդուն բնութիւնը: Եւ հոն պիտի տեսնէ, եթէ ոչ ամբողջ գոնէ մասամբ մը սնտփառութիւն, ունայնամուրթիւն եւ չար նախանձը որոնք յատուկ են միայն դադիր կեանք ապրող կենդանեաց՝ աւելի ճիշտը դադաններուն: Ինչպէս Պիւֆֆօն իրաւամբ Ըսած է թէ. «Եթէ կենդանիները չըլլային, մարդոց բնութիւնը եւս առաւել անհասկնալի լինէր»: Այո, եթէ ճերմակը չըլլար չպիտի կարողանայինք ճերմակը՝ սեւէն զատել, լաւը գէշէն, լոյսը խաւարէն, քաղաքակրթութիւնը բարբարոսութենէն, և այսպէս:

Այս հոգեբանական զանազանութիւնը մեզ սորվեցնելիք շատ կարեւոր դասեր ունի, քննելով բանի մը երկու հակառիչ կողմերը ու հարկ է մարդկային զարգացման համար ընդօրինակել եւ աւելի ճիշտը մարմնացնել

այն կողմը, մասը, որը մեզ դէպի բարին,
լոյսը ու քաղաքակրթութիւնը կը տանի՝ ոչ
թէ այն, որ մեր գերեզմանը կը փորէ ցոյց
տալով ատելութեան ճամբան, ուր սնափա-
ռութեան տիրապետումը միայն կայ բազ-
մաժ իր սին ու չարամիտ գահը:

Այն անգը՝ ուր կայ մեծութիւն՝ պղտի-
կութիւնը մեռած է, հոն ուր կայ սէր՝ չի կայ
ատելութիւն, ու եթէ սիրտ մը ունիս մաքուր
զգացումով ու անարատ ոգիով՝ հոն անգ չի
կայ նախանձ, չի կայ այլ եւս սնափառու-
թեան թոյնը: Բայց նաեւ ընդունելով, եթէ
սիրտդ մեծ չէ, ան չէ կարող մեծ խորհուրդ-
ներ ծնիլ մեծ դարու մը մէջ՝ մեծ գրականու-
թեան համար:

Մնափառութիւնը խաբէ բայութեան միակ
հաւատարիմ ծառան է իր այլ եւ այլ ներքնա-
կան միտումներով, եւ կծու թշնամին ան-
կեղծ ճշմարտութեան, դիւահար ծնողքը ա-
տելի նախանձին ու ամէն մէկ աննկարագրե-
լի և աներեւակայելի ստորնութեան: Անարգ,
սնամոլ կիւն մը վնասակար սպառնալիք մըն է
ոչ միայն իր անմեղ ընտանիքին այլ եւ իր
մօտիկ բարեկամներուն, մինչեւ իսկ ինքն իր
անձին: Կիւներ իրենց սնապարծ հոգիին հա-
մար միշտ կը մատնեն իրենց սիրած բարե-

կամները ու կը մտախաբեն իրենց հարազատ
ընկերները:

Այսպէս, այս յոռի յատկութիւնը կնոջ
կմախքէն կը պատրաստէ վիթխարի դեւեր
սիրոյ ստուերին ներքեւ: Եսամոլութիւնը կը
խրատէ զիրենք սորվիլ՝ յաղթել գիտնալու
որոշ ազդակները գովասանքով մը իրենց մօ-
տեցողին: Բայց այդ սնոտի գովասանքը
չունի ոեւէ բնական ազդեցութիւն, այլ ար-
ուեստական հետազօտութիւն մը զանազան
բազդատումներով:

Մնափառ, ունայն կին մը կունենայ ան-
թիւ սիրականներ, բայց այդ իր սիրականնե-
րէն ոչ մէկն ալ անկեղծ սիրով կը սիրէ: «Տա-
րաղի սիրահար կիւներ մինչ իսկ կը զոհեն ա-
մէն մէկ երջանկութիւն՝ յագեցնելու համար
իրենց սնափառութիւնը, սէրերնին՝ դիւթել
տալու իրենց պերճանքը»: Ու կին մը այդքան
ցրուած կեանք ապրելէն յետոյ՝ դժուար է
գուշակել, որ օր մը պիտի դառնայ օրինաւոր
կին, տանտիկին, ու մայր հարազատ գա-
ւակներու: Արդեօ՞ք, նէ օր մը չպիտի՞ սիրէ
անկեղծ սիրով, պիտի ընծայէ՞ իր սէրը ան-
բաժան կերպով: Այս խնդիրը այնքան ծանր
ու դժուարին է լուծել, որ փիլիսոփան իսկ կը
յուսահատի գրիչ խաղցնելէ՝ լուծելու, լու-

սարանելու հարց մը՝ որը շատ խորունկ ու խրթին է իր աննկարագրութեան համար:

Պատերազմական ճակատամարտի վրայ իր կեանքը ինքնուրուի գնող գինուորականը իսկ կը կասկածի, որ օր մը այս նկարագրի տէր դարձող կին մը պիտի թողէ իր բոլոր-թափառաշրջիկ կեանքը, մտնէ թռչունի մը նման վանդակը, ու ապրի հոն խաղաղ եւ հանգաւոր ինչպէս շատ մը անկեղծ սիրուհիներ ու սիրահարներ կը տոկան վանդակին ճնշիչ մթնոլորտէն, բայց միայն վեր պահելու իրենց սիրոյ վեհանախան հողին ու սիրտը:

Նորէն հարցնենք՝ արդեօք անթիւ սիրականներ ունեցող կին մը՝ օր մը պիտի ձգէ՞ մէկ կողմ իր այլապիւրութիւնը եւ ընտրէ նա վերջապէս մէկը, որուն ամբողջութեամբ պիտի յանձնէ իր անձը: Այս տիպ կին մը չունի բարոյականի բարձր գաղափարականը, նէ ամէն բանի վրայ կը նայի առեւտրական խորթ աչքով, նէ իր ազգին, ընտանիքին, եթէ ունի, իր մայրենի լեզուն վրայ կը նայի ինչպէս ապրանքի մը վրայ կամ մաշած չորի վրայ: Երբ նէ ենթարկուած է ստամոքսի յագեցման, չքեղապաշտութեան եւ սնտիառութեան անարդ լուծին, նէ չէ կարող զարգացնել իր բոլոր մտաւոր թէ հոգեկան, անտե-

սական կամ հասարակական կարողութիւնները, այլ կը մնայ հոն՝ ուր է «Ունայնութիւն Ունայնութեանց, Ամբողջն ալ է Ունայնութիւն»:

Աղեփաւնդր Տումա՝ ~~...~~ մեծ վիպասանը իր «Մօնթէ Բրիտիոյ» գործին մէջ կ'ըսէ. «Ո՛վ Ունայնութիւն՝ Կին է անունը»: Մեծ հողիով, մեծ սրտով ու մեծ գաղափարներով ներշնչուող մեծ վիպասանն իսկ կ'արտայայտէ միաք մը, որ շատ անգամ զարմանք կը թուի աշխարհի զարգացման ազդակները թուող պատմաբանին, նկատելով որ կիճն է աղբիւրը աշխարհի քաղաքակրթութեան, Բայց չմոռնանք ըսելու նաեւ թէ կինն է պատճառը Տիեզերքի խորտակման:

Կնոջ մը ինչ ե ո՛վ ըլլալը լաւ հասկնալու համար պէտք է սուր սլաքի մը նման թափանցել իր սրտի խորը ու քննել իր սիրոյ աստիճանն ու որակը:

Եթէ օրիորդի մը հարցունես թէ արդեօք ի՞նչ ստորին փառամոլութեամբ մը համարձակեցաք այս ինչ տղան խաբել իր սիրոյ քայլերուն մէջ քու անուշ բայց կեղծ վարմունքով՝ վարկաբեկելով տղուն սիրած նախնական պաշտելի էակը: Նէ շատ լրջութեամբ քեզ պիտի ըսէ թէ ինքը չէ ունեցած

ոեւէ գաղափար կամ ալ համակրութիւն աղպլիսի ստորին դեր մը խաղալու, ու եթէ եղած է բան մը, որ վնասած է տղուն վաւի-
կութիւնը, բայց ալ ալ աղջկան կամ քէն անկախ պատճառներով, որը ինքն ալ չգի-
տեր: Բայց ի՞նչ է ալ կամ քէն անկախ պատ-
ճառը հրապարակ դնող մեքենան: Ոչ մէկ
բան, ո՛չ սէրը, ոչ անկեղծութիւնը եւ ոչ ալ
անգիտակցութիւնն է, ալ ամէն բանի յաղ-
թող սնտիառութիւնը, որը կ'արեւոյնէ սի-
րահար մը նախանձի ըմպելիքով ու ենթա-
կան կը դառնայ այնչափ խմատաւ ու ան-
խորհուրդ որչափ հարսանեաց գինեմօլներ
իրենց թերի ու աննկարագիր արտայայտու-
մով:

Այս ինքնին արդէն անվերապահելի ի-
րողութիւն մըն է, որ սնտիառութեամբ ար-
բեցող աղջիկ մը իսկ կը խորհի թէ ինքն ալ
իր ունայն շարժումներուն մէջ շատ ճշմա-
րիտ է գանուած իրեն մօտեցող տղուն անբիծ
սրտին:

Սնտիառ էակներ, շատ անգամ կը ջա-
նան իրենք գիրենք անարատ կոյսեր ցոյց տալ
սիրոյ արտայայտման մէջ՝ նման գառնուկի
մը խոնարհութեամբ, բայց իրենց ներսը ուր
ատելութեան անշէջ խարոյկը բորբոքած է

արդէն ու կը վառի, այրելու նաեւ իր գիմա-
ցինին վայլուն նկարագիրը, ու սիրուն վար-
մունքը հանդէպ իր ընկերակցին եւ դասա-
կարգի անդամներուն:

Ֆիլտինկ—Fielding—ցոյց տալու համար
թէ սնտիառութիւնը ի՞նչ կեղեւով եւ մոր-
թով ինքզինք ցոյց կուտայ աշխարհի սիրա-
հարներուն ու բանաստեղծներուն, հետեւեալ
բառերով կը պարզէ անոր մութ հոգեբանու-
թիւնը.—

«Ո՛վ Սնտիառութիւն՝ ո՛րչափ պզտիկ է
քու ոյժին ճանաչումը, կամ քու գործունէու-
թեան գատումը: Ի՞նչպէս անպարկէշտօրէն
կը խաբես մարդ գեղարուեստը տարբեր քօ-
ղարկութիւններու ներքեւ,—երբեմն կը հազ-
նիս գիմակը ողորմութեան, երբեմն ալ վե-
հանձնութեան: Բայց, դուն իսկ չունիս ար-
ժանիքը գործածելու այն շքեղ զարդերը, ո-
րոնք յատուկ են միայն հերոսական առաքի-
նութեանց»:

Փառապանծ մէկը ամէն չարիք կը գոր-
ծէ: Երբեմն Աստուած կը նկատէ ինքզինք իր
մահկանացու գոյութեամբ, երբեմն աղքատ
Ղազարոս, երբեմն ստեղծագործող ու եր-
բեմն ալ ստեղծագործող:

Աստուած իմ, արդեօք զժբաղդութիւն

ունեցա՞ծ ես հանդիպելու կնոջ մը, որ ոտքերուդ առջեւ ծնկաչոք կռկոթելուսի արցունքներ կը թափէ սրտիդ փրփրուն ալիքները սասանեցնելու: Ու դուն միամտաբար հաւատք կընծայես այդ ողբերգական տեսարանին խոստանալով ա՛յն, ինչ որ կը պահանջէ քեզմէ: Բայց մէկ վայրկեան յետոյ համարձակութիւն ունեցիր երեսդ դարձնելու այդ տեսարանէն, ու դանկիդ ետեւի աչքերովը լաւ մը դիտէ միեւնոյն կնոջ դիրքը ու կեցողածքը, որ պարզ գերիդ էր դարձած՝ նախքան խոստումիդ տիրանալու ու խոստումդ առնելէն յետոյ փոխան աղի արցունքի այլ լեղի մաղձն է, որ կը թափէ քու առաքինութեան վրայ:

Այս խաբուսիկ դիրքով հրապարակ եկող կին մը նոյն իսկ կարող է ըլլալ մայր զաւակաց, կամ տանտիկին ընտանեաց, բայց կաթ հոգի մայր մը չէ կարող նկատուիլ իր երեւոյթով մշտական ուխտեալ ու զոհող մարդկային էակ մը՝ յանդուգն խնամելով իր զաւակը գիշեր թէ ցերեկ, եթէ զաւակը խորունկ հիւանդութեան ճիրաններուն յափշտակումով տանջուի ու ճուայ:

Մայր մը այս բոլորը յանձն կառնէ ընելու եւ հաւանական է գեռ աւելին սպասել իր

քաղցրութենէն, բայց այդ ամբողջ զոհողութիւնը չէ կարող կշռուիլ արդար զոհողութեան նժարով, որովհետեւ խորատես աչք մը կը նշմարէ հոն նաեւ մօրը միակ փառասիրութեան յայտնութիւնը, որ իր փափկանը կատարայայտումով կը ջանայ ինքզինք վաւերացնել որպէս աւելի զօրաւոր բաղձանք մը կաթհոգի մօրը սրտին մէջ՝ քան մօրը ջանքը իր հիւանդ զաւկի շնորհին հանդէպ:

Անշուշտ, այս ըսելով չի նշանակեր մօռնալ մօր մը անկեղծ սիրոյ արժէքը, ու չի բանաստեղծել անոր մայրական առաքինի զգացումներուն շունչով, քան համայն մարդկութիւնն որդի է հարազատ մօր մը, ու երանեալ երախտապարտը անոր տուած մեղրանուշ կաթին: Աշուղը իր թրթռուն թելերով կը ձայնարկէ մայրական սիրանուշութիւնը, բանաստեղծը իր սրտի խորունկութեամբ, ու վիպասանը մտքի տիեզերական անհունութեամբ: Ամէն ինչ որ կայ ու կ'ապրի անխօս՝ բայց կենդանի վիճակներ են նկատուում մայրութիւնը որպէս հոգեկան սրբութիւն մը համայն աշխարհը լուսաւորող: Ոչ մէկ ոյժ, եւ ոչ մէկ բարբառ կարող է խորտակել զայն իր աստուածային բարձրութենէն նիւթապաշտ խորհուրդներով ու փառասիրական շինիչ ի-

տէալներով. որովհետեւ ան այնչափ հեռու
ու բարձր է, որ մարդկային արուեստական
կարողութիւնը միշտ զուրկ է եղած իր հնա-
դարեան պատմութեամբ ու ներկայ հնարք-
ներով՝ չինելու աւելի բարձր աշտարակ մը
մայրական սիրոյ համար, զորը արդէն շա-
տոնց չինուած ու պատրաստուած է բնու-
թեան հրաշալիքներու ստեղծագործիչին
ձեռքով:

Այն բոլորքին երբ մարդկային առաջի մա-
նուկը մայրական ծնունդով քաջեց իր կեան-
քի առաջին շունչը, անկից ի վեր արդէն մայ-
րական սէրը աստղերէն ալ աւելի բարձր ու
երկնքի լուսապսակէն ալ աւելի փառաւոր
կամար մը կապեց հոտաւետ ծաղիկներով,
որոնց անուշ բուրումը կը զովացնէ մեր սիր-
տը ու կ'երջանկացնէ մեր հոգին:

Մայրական սէրը մեր կուրծքին տակ
թառեց ցաւի ու երկունքի նուիրագործումէն
երբ մենք շնչով կեանք մը ունեցանք այս աշ-
խարհի վրայ, ու ան դեռ մեզ հետ կը քալէ
մեր ամբողջ օրերուն, տառապանք թէ եր-
ջանկութիւն, խրախճանք թէ ողբերգութիւն,
ամբողջն ալ միասնաբար կը խոնարհին մայ-
րական սիրոյ լուսազարդ տաճարին առջեւ:
Առանց անոր ներկայութեան կը մեռնի ամէն

մէկ բանի սէրը ու միայն ատելութիւնն ու
նախանձը կը դառնան Տիեզերքը զեկալարող
ուժերը: Ոչ մէկ մեղք, եւ ոչ ալ ոեւէ ապե-
րախտութիւն կարող է խլել զայն մեղնէ,
մինչևիկ եթէ զահիճով պատրաստուած կար-
միր մահիճը մեր յաւիտենական գերեզմանը
լինի:

Երբ լեզու մը կը փորձէ խօսիլ մաքուր
տիպարով մօր մը մասին, այդ լեզուն ծնրա-
դրած՝ պաղատանքով մը կը կանչէ իր անձ-
նական մօրը ուրուականին յայտնութեան:
Եթէ Ըն մեռած է՝ իր զաւկին պատկերացու-
մը կ'ըլլայ այնպէս ինչպէս որ իր մայրը աղ-
րած է անցեալին մէջ: Իսկ եթէ Ըն դեռ կ'ապ-
րի՝ ինչպէս կ'իտարողորակ լուսինը կապու-
տակ երկնքին մէջ, ան կը պատկերացնէ իր
մայրը այնպէս՝ ինչպէս որ արդէն է:

Անմայր որբուկ մը իսկ կ'աճի ու կը
բարձրանայ առանց իր մօր վերջին տաքուկ
համբոյրը առած, բայց անոր սրտին թրթը-
ռուն թելերը դեռ կարօտը կզգան մայրական
փափուկ ձեռքին շօշափման՝ քանզի մայրը
անմոռանալի է իր մահէն ալ յետոյ: Հաւա-
նական է մօր սէրը ըլլայ կոյր երկու աչքերէ՝
ինչպէս է ճշմարիտ սէրը, որն է ամենէն խո-
րունկը, բայց իր կուրութեամբ այնքան Սբ.

ու բանաստեղծական է, որուն միակ եւ պաշտելի վկան եղաւ Կոյր Հովհէր, Կոյր՝ այո, բայց իր Կուրութեամբ աշնչաւի ճշմարիտ ու խորունկ տեսնող մըն էր, որ Վիրգիլիոսէն ալ բարձր նկատուեցաւ բանաստեղծներուն աշխարհին մէջ, ու զեռ Կ'ապրի իր բարձրութեամբ Շէյքսպիրի ողբերգական «Ռոմիօ ու Ժուլիէյթ»ի սիրաբանական պարտէզին մէջ աստղադուրկ մութ երկնքին տակ:

Բայց թողէք, որ քիչ մը նետենք մենք զմեզ երեւակայութեան գիրկը եւ տեսնենք մութ ու խաւար գիշերը ծաղկազարդ պարտիզին մէջ, ուր ամէն ինչ լուռ ու մունչ կը դիտեն երկու սիրահարներու առանձնութիւնը մթութեան մէկ զաղտնի անկիւնը, որոնք մէկզմէկու գիրկը աստուածային սիրաբանութեամբ կը յօրինեն իրենց համբոյրներու տաճարը, ու երբ անոնք կը պատրաստուին տալու իրենց վերջին երգումը լուսնի վրայօք յաւերժ սիրելու, բայց սեւ ու խիտ ամպերը կողգան կը ծածկեն լուսնի փայլը ու տեսքը, այն ժամանակ այս երկու աներգուեալ սիրահարները կը դառնան մէյ-մէկ շանթահարուած սրտերու արտայայտիչներ, ու զժբազդութիւն զժբազդութեանց եւ կիյնան անթառամ ամէն մէկը մէկ կողմ: Սէրը՝ որ այն-

չափ պաշտելի էր որչափ լոյսը աչքին, բայց հիմայ կը կորսնցնէ իր քաղցրութիւնը առանց լուսնի վկայութեան:

Սէր, սիրահարներու սրտին անդունդը՝ պաղ չիբլիմ մըն է խաւարին գիշերը առանց լուսնի փայլունութեան: Ու այսպէս ալ մայրական սէրը որչափ խորունկ ու հեռատես, որչափ սիրուն ու պաշտելի ըլլայ, բայց երբ Սնախառութեան պղտիկ սաղմը կսկսի աճիլ հոն՝ ու աստիճանաբար խոշորնալ, այլ եւս ոչ մայրական սէրը կը մնայ որպէս մայրական անկեղծ սէր դափնեպսակին տակ, եւ ոչ ալ առաքինութիւնը՝ առաքինութիւն, այլ այս ամբողջը միայն անգիտակից դիմակահանդէսներ կը դառնան ակներեւ անշահախընդրութիւններու:

Չկայ ոեւէ շանթիչ ու հրահրիչ թշնամի մը ոեւէ մէկուն սրտին խորը քան այս ունայնամուլ փառասիրութիւնը: Նո գիտեմ կին մը որ ճշմարիտ պատկերն է այս խնդրոյ հայելիին: Անոր ամբողջ բաղձանքն է ըլլալ երկտասարդ եւ դիւթիչ արուեստական գեղեցկութեամբ, իշխել մարդոց զմայլելի քայլերդին ու պաշտուիլ անոնցմէ իր պսպղուն զարդերի տեսքով: Նէ ամէն մէկ տեսակ մեղքի բովերէ անցած, հակառակ առողջաբանական

վայելչութիւններուն, բայց ի վերջոյ այսօր
կը թառամի կեղծ ու անհոտ ծաղիկի մը նը-
ման լքուած իր անբարոյ իտէալներու և ճշգ-
տումներու սլաքէն: Եւ՝ այս կախարդ կնոջ
լքուող գերեզմանին խորքէն անգամ սնափա-
ռութիւնը իր մեռած ու մինչ իսկ փճացած
կմախքէն վեր կը ցատկի ըսելու, որ իր տի-
րող անկումը եղած է նոյն իր յանցանքին ան-
ներելի պատիժով:

Պատմական միապետներ ու բռնակալ-
ներ յաճախ կորսնցուցած են իրենց կենսունա
կութիւնը փառապանծ լինելուն համար, եւ
գեռ անոնք իրենց անկման հաւանական է հա-
ւատք ընծայեն, բայց ոչ իրենց սնափառու-
թեան, որովհետեւ մարմնական անկումը
չատ երեւելի բնոյթ մը կառնէ զինքը գննողին
աչքերուն, բայց սնափառութիւնը այնչափ
խորունկ ու թաքուն է, որ մարդոց աչքին չե-
րելիր, այլ սէրը գիտցող սրտերու միայն,
ու ան ալ թուքի ու մրուրի սաւանին տակէն
միայն կարող է նշմարուիլ իր սեւութեան
մէջ:

Շատ անգամներ ըսուած է յիմարաբար
թէ փառասիրութիւնը շատ մօտ է սիրոյ զգա-
ցումներուն: Բայց ես ալ պիտի ըսեմ, որ
սնափառութեան եւ կամ նախանձին աշուղը

այնչափ հեռու կ'ածէ իր աղտոտ տաւիղը
մաքուր սիրոյ սրբութենէն, որչափ պաղ գե-
րեզմանն հեռու է կենաց աննկարագրելի եր-
ջանկութենէն:

Շատեր կը խօսին ու կը ճառեն ունայնա-
մոլութեան ու նախանձին վրայօք, նկատե-
լով զանոնք բղխող հեղուկը սիրոյ աղբիւ-
րէն: Բայց կայ ճշմարտութիւն մը՝ որուն
էականութիւնը ցոյց կուտայ մեզ թէ այդ
անուանեալ նախանձը ու ունայնամոլութիւ-
նը չեն կարող հրապարակ դալ սիրոյ ալէն
քանի ծնողքը չի փորձէ խեղդել իր զաւակը
զոր անսրտամեղիօրէն սիրուած էր, ու այն
ատեն զաւակը չպիտի հանգստանայ նախկին
իր ծնողքը թունաւորելէ այդ սեւ արարքին
համար, որովհետեւ օձ մը թոյն կարտադրէ
ու մեղուն ալ մեղը:

Կան շատեր կեանքի ամէն մէկ խաւերու
մէջ, որոնք կը տառապին որպէս մեղաւոր դա
տապարտեալներ իրենց փառամոլութեան
աղտոտ շունչէն: Բայց՝ եթէ անոնք գիտցած
ըլլային թէ ինչպէս հաղարաւորներ եւս կը
տառապին իրենց նմանեալ հանցանքէն, թե-
րեւս կարելի ըլլար իրենց համար գտնել քիչ
մը մխիթարութիւն ու խրախուսանք, բայց
այս ալ կասկածելի է չնորհիւ դարձեալ նա-
խանձի աղդեցութենէն:

Անկեղծ ու մաքուր սէրը աշխարհի չըք-
նաղ քաղաքն է եւ միակ ապրեցնող շունչը
մարդէակը բարձրացնելու երկնային թա-
գաւորական երջանկութեան: Այսպէս սէր մը
պաշտելի փառքն է մաքուր հրճուանքի ու
մաքուր հաճոյքի, մաքուր գոհացման ու մա-
քուր հանճարին: Երբ սիրող սիրտ մը իր
երկնային կաղմուածքով ու հողային շաղա-
խով երկնային փառքին ու թագաւորութեան
տիրացած է իր սիրաբանական զգացումնե-
րով, միւս ամբողջ երջանկութիւնները, ու-
րոնք յատուկ են շատ հասարակ մարդոց, կը
ցնդին ունայնութեան մէջ: Միւս ամբողջ
հաճոյքները այլ ևս երկրորդական կը նկատ-
ուին ու ամէն մէկէ քաղ ուր զգացած է անա-
բատ սիրոյ տաքութիւնը իր սրտի ջերմու-
թեամբ, ան նմանապէս կը գիտնայ ու կը
տեսնէ այն՝ ինչ որ սնափառութեամբ է հըր-
ճուած, բարձր տեղերու է հասած, բայց կըզ-
գայ նաեւ թէ ո՛չ մէկ խրախճանք ու փառք
կարող է զպէլի ու գերազանցել սիրոյ խրախ-
ճանքի երանութիւնը երկու գերազաւ սիրա-
կաններու միջեւ:

Իսկական սրտէ մը բղխած մաքուր սէրը
աշխարհային զմայլումն է ու երկնային ճա-
շակը երկրի վրայ, եւ այս իսկ պատճառաւ

շատ քիչ անգամ մարդէակը կը թոյլատրուի
իր կեանքի պայքարին մէջ յարատեւել եր-
ջանկութիւն մը երկար ժամանակի մը համար
ու չմտածել բնաւ ուրիշ այլ եւ այլ թաքուն
բաներու մասին, որոնք երկունք ու վիշտ կը
պատճառեն սիրող խորունկ սիրտերուն: Մա-
քուր սէրը կնոջ ու էրկան, աղուն եւ աղջկան
միջեւ հոգեկան դափնեպսակ մըն է ոչ միայն
մարմնոյն ու մտքին, այլ նաեւ երրորդու-
թիւն մը, որուն մէջ հաւասար ձուլում մը
կայ մարմնական, մտային ու հոգեկան ներ-
շնչումներուն: Բայց շատ քիչեր, դժբաղ-
դարար, կը գիտնան անոր ինչ ըլլալը եւ մինչ
իսկէն մօտենար հասկնալու իր սուրբ պաշ-
տամունքը:

Կայ զգացող մեծամասնութիւն մը, որ
գիտնայ թէ զգացումը բաղկացած է Ֆիզի-
քական վեհութեամբ առաւել փափկութիւ-
նով մը ծլած մայրական բնազդով կնոջ կո-
ղոսիրէն: Հոգեկան զգացումը շատ քիչ բա-
ժին կառնէ այս խնդրոյն նկատմամբ երբ
բնական հոսանքը յուզման կը դառնայ եւ
ամբողջ սէրը կը կորսուի ցնդելով օդին մէջ
ու հեռուսիրող սրտէն:

Չկայ սէրը պաշտող անբիծ զանգուած
մը համայն աշխարհի փառքը լուսաւորելու,

որովհետեւ անմաքրակրօն եսամոլութիւնը ու հաւատքի անհաւասարակչութիւնը կը խորտակեն սիրոյ արտադրիչ ձուլարանը: Ուրեմն՝ ի՞նչ է սէրը.— Սէրը Ած. ային հրաշք մըն է մարմնական հողի վրայ ու յաւիտենականութեան գիրկը, բաղկացած, ամէն բանէ առաջ, խրախճանքով ու զգացումով, յետոյ մտքով եւ ի վերջոյ հոգիով: Ան կայ ու կապ-րի այն ժամանակ՝ երբ երրորդութիւնն իր հաւասարակչութիւնը կը պահէ իր արդար կշիռքին վրայ ու այս երեքի սրբազան ընկերակցութենէն եւ ոչ մէկը միւսին առանցքին վրայ կը դառնայ:

Այս սիրոյ լրացուցիչ երրորդութենէն մէկ բաժինը յաճախ չպահելով իր հաւասարակչութիւնը, միշտ թառամած կամ շան-թահար եւ կամ բացակայ սիրոյ անկեղծ արտայայտման ժամանակ, որը պատճառ կը դառնայ մեղ ցաւալիօրէն շատ քիչ անգամներ ունենալ սէր մը մաքուր սրտով պարարտ հողի վրայ ուր բնութիւնն իսկ իր գեղեցիկութեամբ կը խայտայ, եւ մարդկութիւնն ալ իր արուեստական հրաշքներու զմայլումով դանոնք վայելել կը ջանայ սիրոյ թանգ զգացումներով եւ պաշտելի խորունկ երազներով:

Սէր կայ երկու սիրահար էակներու մէջ,

ինչպէս, «Ռօմիօ եւ ժուլիէյթ» — «Ապէլարտ եւ Հէլուած», կայ սէր ու սիրաբանութիւն կեանքի ամէն մէկ խաւի մէջ, որը հռչակաւոր փիլիսոփաներու կողմանէ կանոնանուի կեանք սէր: Այս վերջինը այնչափ խոր արմատացած է, որ երբեմնի ծայրայեղութեան հովերով կը տարուի: Մարդ իւր բոլոր ինչքն ու ստացուածքը կը զոհէ իր կենաց համար, որովհետեւ կեանքը անդառնալի շունչ մըն է, իսկ խօսքը կարելի է վերադարձուիլ կորուստէն վերջ: Կան անմիտ անձինք, որ անձնասիրական զգացումով շարունակական ա՛հ ու դողի եւ կասկածի մէջ են իրենց կեանքի քայլերդը ապահովման, ու այս աններելի ծայրայեղութեամբ երեւակայական վտանգներ կը հարուցանեն իրենց անձին ու կը դառնան մեկամաղձոտ եւ ապերջանիկ մարդկային ընկերութեան մէջ:

Անձնասէրին համար եսի եւ ոչ եսի մէջ անդունդ մը կայ աներեւակայելի խորունկութեամբ, բայց բարեսիրտ մարդուն համար այս աններելի տարբերութիւնը անհաւատալի ու ծաղրելի կը թուի իր տեսողութեան ու ազնիւ դատողութեան առջեւ:

Մարդիկ որչափ ատեն իրենց եսը վեր բռնեն ամէն բանէ ու այնչափ եւ աւելի առի-

Թը պիտի ունենան ատել զիրար, ու նոյն իսկ պիտի աշխատին անխղճօրէն գործել անդարմանելի չարիք մէկզմէկու հանդէպ: Բայց ի հակառակ որչափ անոնք ջանան բարիք ընել մէկզմէկու ու այնչափ և աւելին պիտի սկսին սիրել անկեղծ մարդասիրական վարմունքով կամայ կամ ակամայ:

Ուրիշ մը սիրել, աշխատիլ անոր օգտին համար փոխան չարեաց, այս՝ մէկու մը յարելու ամենալաւ միջոցն է: Եթէ կուզես սիրուիլ ու բարձր յարգանքի արժանանալ նախ պէտք է սիրել զիտնաս ու յարգել սորվիս: —«Մենք զԱստուած սիրեմք զի նախ Նա զմեզ սիրեց»: Եթէ կը բաղձաս շահիլ համակրութիւնը ցուրտ ու անտարբեր դաւակի մը եւ կամ կուզես որ անոր նայուածքը միշտ քեզ դիւթիչ դառնայ խորհրդաւոր արտայայտումներով, աշխատիլ նախ եւ առաջ կրկնապատկել իր սէրը, արթնցուր անոր քնացած բարի զգացումները ու այն ատեն է, որ տիրացած կըլլաս քու բաղձացած նպատակին: Որչափ չափ տաքցնելու ըլլաս այսպիսի դաւակ մը իր սիրոյ զգացումներուն մէջ՝ այնչափ և աւելի յոյս կայ, որ ան քեզ պիտի յարգէ ու պատուէ, մինչեւ իսկ եթէ ծերութեանդ վայրկեաններուն մէջ ալ գտնուելու ըլլաս:

Եթէ փափաք ունիս քեզնէ բարձրին խոր համակրութիւնը շահիլ, քեզ կը մնայ նախ համակրիլ անոր տեսութիւններուն բարեկամ մը շահելու, ու այս ընելու միակ միջոցն ու կերպն է կոտրել քու անթեքելի եսապաշտութեան սեւ կիճը որպէս զի համակրութեան սէրը չի թունաւորուի ու քեզ փորձանք դառնայ: Մեծ ու առաւել դժբաղդութիւն մըն է մէկու մը համար երբ ան իր կեանքի ընթացքին՝ միշտ զուրկ է եղած ազնիւ բարեկամներու ընկերակցութենէն, որը առաքինի բնութեան նշանն է: Մարդ մը իր բարեկեցիկ բնաւորութեամբ եթէ ապրելու ըլլայ կենդանի ու նոյն իսկ անկենդան առարկաներու հետ, ան անտարակոյս ջերմ սիրահար մը կը դառնայ տեսնելու իր ընկերակիցներուն ներկայութիւնը ամէն մէկ վայրկեանի փոփոխման: Ան կուզէ խօսիլ անոնց հետ մինչ իսկ եթէ անոնցմէ պատասխան ալ չառնելու ըլլայ իր հարցումներուն ու խօսակցութեան:

Պ. Դրէնֆ իր բանտի առանձնութեան մէջ մամուկ մը ընտանեցուց, որպէս զի չորս պաղ ու մութ պատերուն միջեւ անվախ ու համարձակ պտտէր: Լօգէն Կոմսն ալ մութ բանտին մէջ միեւնոյն օրինակին հետեւեցաւ բայց բանտապետն իմանալով զայս՝ մեռ-

ցուց մամուկը, որը մեծ ցաւ պատճառեց
թիապարտ կոմսին: Պատմութիւնը կըսէ Լօ-
զէն այս դէպքին վրայ իր գաւազին մահուան
չափ ցաւ զգաց: Ու այսպէս բանաստեղծ մը
չէ կարող բանաստեղծել քանի չգտնէ մէկը,
որով կարող ըլլայ իր զգացումները արտա-
յայտել: Դիւանագէտ թէ բանաստեղծ, ու-
սուցիչ թէ արդեստագէտ միշտ պէտքը կըզ-
գան ենթակայի մը ընկերակցութեան իրենց
տաղանդն ու հանճարը իրենց յատուկ ու
պատշաճ տեղը դործածելու համար:

Առանց բարեկամի եւ ընկերոջ կապակ-
ցութեան առանձին մնալը անբնական ու ան-
հաճոյ է: Ու եթէ կուզես յաջողիլ այդ մագ-
նիսական դերին մէջ պէտք է քեզ ըսել դարձ-
եալ ջանայ մեռցնել քու եսապաշտութիւնը՝
մի այլ խօսքով՝ սնամիտութիւնը: Ձին մի-
նակ մնացած ժամանակ չարածիր, քակուիլ՝
փախչելով ընկերներուն քով երթալ կուզէ:
Կենդանին որ շատ վար՝ մտային թէ տրամա-
բանական աստիճանին կը պատկանի, ան իսկ
կը սիրէ ընկերակցութիւնը ու կը յաջողի ալ
իր ջանքերուն մէջ, որովհետեւ չունի այն
կծու անձնասիրութիւնը ինչ որ մարդիկ ու-
նին, այլ փոխան անձնասիրութեան ան իր
մէջ ունի խոնարհ համակրութիւն մը իր նը-
մանին ու իր խումբին:

Մարդիկ զրեթէ միշտ անմիաբան եւ ան-
համերաշխ եղած են իրենց նմանին ու իրենց
խումբին որպէս արդիւնք ու պատճառ միայն
իրենց դարչելի սնամիտութեան:

Յենուելով մեծ փիլիսոփաներու ասաց-
ուածքներուն ու գիտութեան բարձր հրաշք-
ներուն՝ բնական կեանքին մէջ՝ ինչպէս Ա-
րիստոտէլի ըսածին համեմատ՝ մարդ իբնէ
ընկերական է եթէ քիչ մը թեթեւցնէ իր եսա-
մոլութիւնը: Եսամոլութիւն ու ընկերակցու-
թիւն մարդկային կենսականօրին հակաբե-
ւեռներն են, ինչպէս երկրագունդիս հիւսիս
եւ հարաւային բեւեռները: Եսամոլութիւնը
մարդուս նկարագիրը դէպի մութ ու խորխո-
րուն անդունդները կը քաշէ, իսկ ընկերակ-
ցութիւնը զայն կը բարձրացնէ լուսնի ու
աստղերու փայլունութեան մակարդակը վա-
յելելու:

Քսաներորդ դարուայ կեանքը մեզ հա-
մար մեծ ուսուցիչ մըն է ընկերային վարդա-
պետութեան սկզբունքներուն տարածման:
Եւ ամէն մէկ ապրող էակ պէտք է ուսանի այս
վարդապետութեան ուսուցումը ու հետեւի
անոր տուած պատուերներուն ինչպէս Իսրա-
էլի ժողովուրդը հաւատարմով Սիմա Լերան
գրուած Տասնաբանեայ Պատուիրանքին ու

յետեւեց անոր ցուցադրած սրբազան ոյժին միասին ու ընկերակցաբար:

Կենդանիներու մէջ, ինչպէս ըսինք, ընկերակցութիւնը մեծ դեր կը խաղայ, ուր իւրաքանչիւրը հանրութեան բարեաց կ'աշխատի: Զոր օրինակ, քարայծերը (chamois) իրենց ճարակած պահուն պահապան կը դրնեն վտանգն իմացնելու: Թռչունները արդէն ունին իրենց երամակը, մըջիւնները եւ մեղուները բնականաբար ընտանիք ու քաղաք մը կը կազմեն՝ երբէք առանձին չեն թռչիր կամ պտտիր եւ կամ գործի լծուիր, որովհետեւ անոնք ալ զգացած են՝ կենդանի փորձառութիւններով, որ միութիւնը ոյժ է ու բաժանումը խորտակում գործի յաջողութեան համար:

Մ. Սփէնսը, բնաշրջման ծայրայեղ հաւատացողը, ամէն ինչ բնութենէն սպասելով կը հաւատայ թէ մարդկութիւնը իր Ֆիզիքական տկարութենէն եւ բարոյական ցաւերէն ազատ կըլլայ այն ժամանակ՝ երբ մարդկային սնափառութիւնը, մարդախոշոչ պատերազմը, աղբատանցը—որը բացարձակ արդիւնք է պատերազմներու գործած աւերին—, բանտը, արդիւնք չարիքի ու գողութեան եւ պատճառ դարձեալ սնափառական

զգաստութեանց—, կաշառքը եւ այս նման շատ մը արդահատելի կառուցուածքներ կը վերցուն, թողելով որ ախա ունեցողը մեռնի չվարակելու ուրիշ մը, ու չարը բնականաբար պատժուի:

Մեծ միտքը մեծ արդիւնք կունենայ եթէ պաշտուի ու ի գործ դրուի իրական աշխարհի մէջ: Հաւատքի սրբազան պաշտամունք կըլլան այն ամէն գործուած հրաշքները, որոնք բացարձակ զուրկ են սնափառական գինով ներշնչումներէ, որովհետեւ սնափառ մը իր ունայնամոլութեան խլացուցիչ ազմուկն օրն ի բուն ականջին է, թմբեցուցած ենթակային լսողութեան ներքին գործարանը, որ ականջին գալած հնչիւն ձայնը կը լսէ բայց առանց լսելու:

Աղօրեպանն իր ջաղացքին ձայնը կը լսէ, բայց չզգար, քարը կեցածին պէս տարբերութիւն մը կզգայ, եթէ քնած է կ'արթնայ: Ըսել է սնափառութեան ձայնի զղրդումը այնքան աղմկալից է, որ քու գործած, քնացած ու մտածած պարադային իսկ քեզ անըզդացողութեան կը տանի ու դուն կը մոռնաս այլ եւս դուն քեզ ուրիշի մը գոյութեան առջեւ՝ բացարձակ խուլ ու համըմը դառնալով: Հոս քու այդ պաշտելի ետը այնչափ խորունկ

կ'երթայ, որ նոյն իսկ ինքն իր գոյութեամբը
կը մոռնայ ուրիշ շատ մը Խաբուս գոյութիւնը
տեսնելու: Բայց ոչ մենք եւ ոչ ալ մէկը կը փոր
ձէ դաւանիլ Խաբ մը հակառակ վարդապետու-
թիւնը որովհետեւ մենք ալ ունինք մեր անձ-
նական Խաբ, ճշմարիտ սէրը նախ Խաբն կսկսի,
բայց անկեղծ ու առաքինի Խաբ բնաւ բերան
չառներ իմ կամ քու ստացական գերանուննե-
րուն եղակին, այլ մերը կամ ձերը: Այսպէս
կը հաւատան մեծ մարդիկ ու լայն հոգեբան-
ներ, ինչպէս՝ Քանթ, Մէն տը Պիրան, Պրա-
ւունի, Ժուֆրա, Սփէնսըր եւ Հէրպար:

Բան մը որ քու առօրեայ կեանքին մէջ
յաճախ կը հանդիպիս, երբ կը տեսնես որ մէ-
կը միշտ Խաբ կը խօսի իր գիմացիներն, ընկե-
րօջ աղանջին կամաց մը կը փափսսա թէ
այս մարդը որչա՞փ ետասէր, փառամոլ մարդ
է, որ առանց իր եսին գոյութեան չի ճանչ-
նար ուրիշ ոեւէ Խա եւ կամ գործ: Այդ կեղ-
ծաւոր Խաին անուշութիւնը այնչափ շատ է որ
ուտողը չի կշտանար, իսկ լեղիութիւնն ալ
այնքան է որ ուտողը չի կլլեր այլ միշտ կը
թքնէ: Բայց եթէ դուն կը բաղձաս անուշ ե-
րեւնալ քու զգացումներուն մէջ ու սրտիդ
արտայայտումը գիւթիչ ըլլայ քեզ լսողնե-
րուն՝ կեր Խաին լեղիութենէն ու թքցիր, եւ

վստահ գիտցած ըլլաս որ կերածդ շատ սննդ-
դալից բան մըն է ու օգտակար մարմնոյդ ու
հոգիիդ զօրացման:

Անհատ մը իր սնափառ բնութեան համե-
մատ հեռու կը քաշուի ընտանեկան սիրուն
կեանքէն, ու կը դառնայ ժողովրդական փո-
ղեր վատնող, խռովութիւն ձգող այս կամ
այն ընկերակցութիւններուն մէջ, ինտրիգա-
ներ վարող, փառքի պատուանշաններուն հե-
տեւող, մոլեռանդ, ժամանակակից գիտու-
թենէն ու ճշմարտութիւնից միշտ յետ մնա-
ցող դարչելի հրէշ մը՝ ունենալով իր մէջ գա-
ղանային վարակուած բնազդը:

Կան տղէտ, բայց կան նաեւ քաղաքա-
կըրթուած սնափառներ, ու դժբաղդարար
մէկը միւսից վտանգաւոր: Մինչեւ անգամ
կարելի է ըսել, որ քանի սնափառութեան ո-
գի ունեցող դասակարգը լուսաւորուի ու ըն-
դարձակէ իր ճնշիչ մթնոլորտը, ան ալ աւե-
լի վտանգաւոր կը դառնայ ժողովուրդին ա-
դատ անհատական ու ազգային զարգացման:

Դարերէ ի վեր մեր կարող պատմաբան-
ները ու հռչակաւոր բանաստեղծները խօսած
ու ճառած իրենց ազնիւ լեզուին անուշու-
թեամբ ու ազգային ներշնչումով թէ այս
սնափառութեան թունալից դասակարգէն

ունինք մենք հայերս, հայ ազգին մէջ: Արդեօք ի՞նչ է բնապատճառը, որ այսքան տառապանքի ու ստրկութեան դաժան բաժակէն խմելէ յետոյ այսօր, որ ունինք միաբանութեան բաց ասպարէզ մը մեր դործօն ուժերուն առջև՝ փչրելու Մայր Հայաստանը չըզթայող բռնակալութեան վիթխարի ժայռը փողփողեցնելու համար մեր ազգային եռագոյն դրօշը փառապանծ Մասիսին գազաթը, ու դարձեալ ձեռք ձեռքի չենք տար ըսելու. «Յըբայր ենք մենք»: Երբ մենք Ազգով Հայ ենք ու Յեղով Մարդ՝ մեր մէջ կայ ուրեմն նմանողութեան տեսքը ու արտացոլացման բարձր գաղափարը: Եթէ մեր նախահայրերէն մինչեւ այսօր ու այսօրուայ պատմութիւնը զիրար չօրինակէինք՝ ընկերութեան սովորական միօրինակութիւն, լեզու, ազգայնութիւն, ընտանիք չէին կազմուեր:

Շատեր, անհատ թէ դասակարգ, կուսակցութիւն թէ խմբակցութիւն հրապարակաւ յաճախ յայտարարած են, որ իրենք միութեան ջերմ բաղձացողներ են, բայց թող մեզ թոյլ տան անոնց ներքինը քննել՝ տեսնելու թէ արդեօք այդ ձայնարկու յայտարարութիւնը անկեղծ ու ճշմարիտ զգացման արդիւնք է, թէ դիմակաւոր խաբէբայութիւն:

Թիւն մը իրենք զիրենք արդար ձեւացնելու պատմութեան տուիքներուն առջև:

Մինչեւ իսկ քարերն ու թուփերը կ'արձագանգեն թէ՛ չկայ միաբանութեան չըջանալը Հայ Ազգին մէջ ու չպիտի ըլլայ ալ քանի փառասէր դասակարգին հսկայական տիրապետումը կը զօրանայ անսփառութեան աղտոտ թոյնով: Երբ մենք հաճութիւն չենք ունենար սիրել մէկգմէկ ու միաբանիլ մէկ դադափարի շուրջ՝ հապա ի՞նչպէս դեռ կ'աղընկալենք ուրիշէն, օտար ազգերէ, որ սիրեն մեզ ու գուրգուրան մեր թշուառ կացութեան վրայ:

Հայերս սովորութիւն ունինք գանգատիլ թէ՛ ո՛չ մէկ օտար ազգ մեզ կը սիրէ, ամենքը մեզ կ'ատեն ու կ'արհամարհեն: Հապա ի՞նչպէս կարող են ուրիշները մեզ սիրել՝ երբ մենք ինքզինքնիս կ'ատենք ու կ'արհամարհենք: Եթէ Հայութեան բաղձանքն է ազատ շունչ մը քաշել վեց հարիւր տարուայ անտանելի տառապանքէն յետոյ, նախ պէտք է սիրել ազատութիւնը, սիրել միութիւնը ու պաշտել հաւաքական բարձրութիւնը: Ուր չկայ միութիւն՝ չկայ նաեւ ոյժ, չկայ սէր, ու չկայ բաղձալի Անկախութիւն:

Կարելի՞ է արդեօք, որ հետեւանք ծը-

նունդ առնէ առանց պատճառի, կարելի^օ է արդեօք, որ ջուրը վաղէ առանց աղբիւրի ա-
կէ մը դուրս գալու: Մինչ իսկ իրերու պատ-
մութիւնն անգամ կը վկայէ թէ՛ այս ամ-
բողջն անկարելութիւն մըն է ազգային և կամ
մարդկային զարգացման: Ի՞նչպէս ուրեմն՝
հայերս կարող ենք ակնկալել պանծալի յաղ-
թանակ մը մեր արիւնդուշտ թշնամիին վը-
րայ, երբ մենք մեզ կը յաղթենք մեր սնոտի
համաժողովութիւններուն համար:

Այն է հարազատ որդին իր պանծալի աղ-
բին՝ որը սիրահարն է դարձած իր պաշտելի
հայրենիքին: Սիրենք մեր մայրենի բարբա-
ռը, սիրենք մէկզմէկ՝ փոխան սիրելու մեր
Խը առաւել չարիւմ: Թաղենք սնալիսու-
թեան տենջը, որ միշտ պաշտօնի ու փառքի
կը բաղձայ առանց չահաւոր գործի մը ար-
դիւնքը վայելելու: Թաղենք չար նախանձը,
լծուինք նուիրական գործին յառաջդիմու-
թեան լծակին մերձ ամբողջ սրտովն ու հոգի-
ովը, ու այն ատեն է, որ պիտի տեսնենք մեր
վերջին յաղթանակը:

Երբ հանրական, բայց ազգային մար-
մինները կրակ ու բոց կտրած կը խօսին ու կը
ճառեն վայրկեանի ազդեցման տակ, երբ խո-
շոր շահերը վտանգի տակ են ու հուժկու կիր-

քերը արթնցած խորունկ քուներէն մէկզմէկ
բզբաւելու պատրաստ՝ այն ատեն ոչ մէկ բա-
րոյասիրական զգացում ու մարդասիրական
խորհուրդ կարող է արժէք ներկայացնել
փրփրած բերանները սրահ մը կեցնելու ու
զայրոյթ ցայտող աչքերը դոյնելու, որովհե-
տեւ ճարտարախօսն ու պերճախօսը ի սպաստ
գրած իրենց տաղանդի ու իմացականութեան
բոլոր ոյժերը յագեցնելու համար միայն
կըքոտ իզձը, որը կուրօրէն կ'առաջնորդէ
յաղթանակ տանող պերճախօսը դէպի սնա-
լիսուութեան դժոխքը, ուր հայրենասիրու-
թիւն ու մարդասիրութիւն, կրօնք ու հա-
ւատք մէկմէկ վառելավիայտի կտորներ դար-
ձած կը բաղձապատկեն ունայնութեան խա-
րոյկէն բարձրացած բոցերը առանց լոյսի ու
տաքութեան:

Մաքրութիւն, ոյժ ու թախանձանք մը
իսկ ամբողջական յատկութիւններն են, որ
դատապարտութեան սեւ կնիքը կը դնեն այն
բեմախօս ու հռետոր պարագլխի ճակատին,
որ բացարձակ գործիք մըն է դարձած սնա-
լիսուութեան մահացուցիչ տենջին ու զգաց-
ման:

Շատ մը ազգային ու կրօնական խմբակ-
ցութիւններ հաւատք ընծայելով պերճախօ-

սի մը կարողութեան՝ գլխիկոր կը խաչակըն-
քեն անոր արտայայտած՝ բառերուն նորու-
թիւնը լսելով, ու կը ճանչնան զայն որպէս
միակ ու եզակի փրկարար ոյժը ազգ ու
մարդկութիւն խաչող չարչարանքներուն վը-
տարման:

Բայց պերճախօսութիւնը իսկապէս չէ
արդար արտայայտիչը ճշմարիտ գաղափա-
րին: Ան կարող է յառաջ տանիլ իր օսկեփայլ
բառերուն բազմապատկիչ թիւը, կարող է
փոխան մէկ ժամուայ ալ երկուքուկէս ժամ
խօսիլ ու ճառել, բայց ի զուր որ այդ երկար
խօսակցութիւնը հաւանական է արդիւնք մը
ըլլայ շլացուցիչ կաշառքին եւ կամ ալ շատ
մը փառապանծ գրգռմաներու:

Երբ ապրող աշխարհի մը կը տիրապետէ
սնափառութեան թագակիր բռնակալը, հոն
արդարութիւն ու անկեղծ սիրոյ գգացումը
պարզ շողի մը նման վեր գոլորշիացած, հե-
ռու կը փախչի սնափառութեան աշխարհէն,
որ ոչ մէկ գործ ու ուսում կարելի է աշխա-
տիլ զայն խտացնել սնափառին սրտին մէջ,
շատ մը բառեր ու նախադասութիւններ հա-
ւանական է դասաւորուին ամենուրեք, բայց
անոնց ջանքը ի զուր կը դառնայ չըջապատել
զայն:

Կեղծ վարմունքը, խիտ արտայայտու-
մը ու պերճալի արտասանութիւնը՝ այս ամ-
բողջը թերեւս անձկան թռչիլ անոր ետեւէն՝
բայց ի զուր, անոնք չեն կարող հասնիլ այն
բարձրութեան, որ պատրաստուած է մեծ ու
սրբազան նպատակի համար միայն, եւ այն է
արդարութեան ու ճշմարիտ սիրոյ գաղափա-
րականը:

Անարատ սէր մը մաքուր սրտի խորքե-
րէն շատ դիւրութեամբ դուրս կուգայ՝ եթէ
զինքը հրահրող ենթական լինի: Դուրս կը
պոռթկայ ան ինչպէս ժայռի մը ուռած
կուրծքէն աղբիւրը, եւ կամ լերան մը ծոցէն
ժայթքող հրաբուխը ինքնաբեր ու սկզբնա-
կան զօրութեամբ:

Դպրոցներու մէջ սորվեցուցած շնորհա-
գեղութիւնը, արժէքաւոր զարդերը և ուսած
հնարքները կը դայթակղեցնեն ու կը զզուե-
ցունեն մարդ էակը՝ երբ ան սնափառու-
թեամբ մը իր անձնական կեանքը ու հաւատ-
քը մատաղ չընէր իր ընտանիքին, իր զաւակ-
ներուն ու իր հայրենիքին սիրուն:

Աշխատասիրական ճարտարախօսութիւ-
նը արհամարհելի է ու մինչ իսկ զօրաւոր
հանճարը ինքզինք կշտամբուած կըզգայ՝
երբ իր արմատը ունայն հողի մը մէջն է ու

առած սնունդը սնափառութեան արտածած հիւթը:

Ճշմարիտ հաւատքը, տրամաբանական հետեւութիւնը, բարձր նպատակը, անյող-դողդ վերլուծումը, աներկիւղ հոգին ու այս ամբողջը խօսելով լեզուին վրայ ու ճառագայթելով աչքի բոցալառ արտայայտութեամբ, կը պարզեն յստակ դաշտի մը տարածութեան վրայ ամէն տեսակ տեսք ու տեսարան խրախուսելու մարդկային յառաջ-խաղաց անիւք՝ շարունակելու իր գնահատելի թաւալումը դէպի վեհ ու աստուածային գերազոյն նպատակը, այն է՝ Սէր ու Առաքիւնութիւն:

Սիրոյ ու առաքինութեան ծոցէն բղխած խրախմանքի եւ երջանկութեան ժամերը շատ առատ ու բերկրալից պիտի ըլլան մեզ համար ու ամէն մէկ տառապանք ու երկիւղ մեր առօրեայ կեանքին մէջ պիտի դադար առնէ՝ եթէ մենք ունենանք մեր անձնական կեանքին խորհուրդը: Խորհուրդ մը որ հոգեկան շունչ մըն է ոգեւորելու մեր կարողութիւնը: Խորհիւ կը նշանակէ ապրիւ, այն անձը որ զուրկ է խորհուրդի զգացումէն նաեւ զուրկ է կենաց փառքէն: Ժամանակը եւ կեանքը լեցուն են խորհուրդներով, որ կըս-

տեղծեն այսօրուայ երջանկութիւնը եւ վաղուայ յոյսը:

Եթէ վրէժխնդրութեամբ լեցուած զինուորը, նախ քան իր գնդակը արձակելէ խորհի թէ ո՛ւր պիտի երթայ այդ նետած գնդակը, եւ ո՛ր մէկ հակառակորդ գծի վրայ թըշնամի մը պիտի մեռցնէ, այն ժամանակ շատ վստահելի յաջողութեամբ մը պիտի պսակուի իր ցանկալի յաղթութիւնը:

Եթէ բեմախօսը կը պատրաստուի յաջող պերճախօսութեան մը, նախ պէտք է խորհի ան թէ ի՛նչ պիտի ըլլայ իր վեր առած նիւթը, ի՛նչպէս պէտք է սկսիլ ու ի՛նչպէս ալ պէտք է վերջացնել: Նմանապէս դու, եթէ քու քնքուշ բաղձանքն է օգնութեան ձեռք կարկառել քու բարեկամին, որ ճշմարտապէս կարօտը կղզայ արտաքին ոյժի մը ներդործման, նախ պէտք է խորհիս, խորհելն է հարկաւոր քեզ, թէ ի՛նչպէս կարելի է այդ քու մատուցանելիք բարութիւնը արժեցնել տալ նպատակիդ իրադործման, որպէս զի բարութեան արդիւնքը չարիք մը չի ծնի: Շատեր ունին տենջ մը իրենց սրտին խորհը ըլլալ խոնարհ ու օգտակար իրենց նմաններուն, բայց որովհետեւ անոնց ի գործ դրած ջանքերը ու վարուելակերպը անխորհուրդ ու

առանց մէկ վայրկեան իսկ մտածմունքի կըլլան, ու այս իսկ պատճառաւ անոնց ցանաժ բարի սերմէն՝ ու ունտէն կը քաղեն լեղի ու չար պտուղը՝ ի հեճուկս իրենց կամքին ու անհամբեր ակնկալութիւններուն:

Եթէ կը սիրես մէկը քու սրտիդ ու հոգւոյդ ամբողջ խորութեամբը ու կ'ակնկալես որպէս զի սիրած էակդ ալ փոխադարձը քեզ սիրէ այն անուշութեամբ ինչ որ դուն կ'սպասես, նախ պէտք է սէրդ արտայայտած պահուն խորհիս, մտածես որպէս զի փոխան սիրոյ սրբազան բարբառին՝ խայթիչ թոյն չի տածես սիրականիդ զգացումները թմրեցնելու:

Բարեպաշտ ծնողք մը իր դեռատի զաւկէն՝ ուսեալ ու քաղաքակիրթ անձ մը պատրաստելու համար՝ նախ պէտք է խորհի կըրթութեան ու ուսուցման ձեւերուն եւ սկըզբունքներուն մասին, խորհիլ պէտք է իրեն՝ ամբողջ պատմութիւնը վեպայ կանչելով իր մտածելակերպին, նախ ինքը պէտք է ուսումնասիրէ քաղաքակիրթ ու բարբարոս ժողովուրդի մը զգացումները ու ապա պատրաստուիլ վարժապետի մը դեր կատարել՝ արժեցնելու իր թափած ջանքերուն աստիճանը:

Ազգ, կրօնք, հայրենիք, մարդկութիւն ու պատմութիւն մեզմէ մէկ բան կը պահանջեն. խորհիլ: Խորհիլ պէտք է ամէն մէկ քայլափոխի ու ակնթարթի. խորհիլ նախ խօսելէ, խորհիլ նախ գործելէ, ու խորհիլ նախ խորհելէ, այս է միակ դարձանը մեր անյաջողութիւններուն ու ճախողանքին, որ յաճախ անբաժան ընկերն են եղած մեր առօրեայ ապագապատրաստ ձեռնարկներուն:

Եթէ խորունկ ու ծանր խորհող մըն ես քու անցեալ, ներկայ ու ապառնի կեանքիդ մասին, այն ժամանակ երէկուայ ապրած վայրկեանդ հայելին պիտի դառնայ այսօրուայ կեանքիդ ու այսօրուանը ապագայիդ: Ու այսպիսով քեզ համար ամէն մէկ դիւրութիւն պիտի ընծայուի քու անձնական փորձառութեամբ սրբազրել այն մեծ ու պզտիկ սխալները, զոր ունեցած ես անցեալիդ մէջ՝ կամայ կամ ակամայ սայթաքումներով, ու պիտի պատրաստուիս չունենալ ու չի գործել միեւնոյն եւ կամ նման դիմակաւոր վրիպումներ ապագայիդ փայլունութեան համար: Քեզ դարձեալ կը մնայ խորհիլ ու կըրկին խորհիլ խորունկն ու բարձրէն ու ապա վերջնական վճիռ մը արձակել ինքեւ թէ չի՝ նեւ հարցերու մասին:

Երեւակայէ անգամ թէ ի՞նչպէս ու ի՞նչ միջոցներով է որ երկրորդ եւ կամ երրորդ դէմք անձնաւորութիւն մը իր ամբողջական գոյութեամբ հաւասար ու համեմատ քու ամբողջականութեան, ունենալով երկու գործօն ձեռք, ինչ որ ունիս դուն, երկու քալող ոտք, երկու հեռատես աչք ու մէկ կառավարիչ գլուխ ինչ որ ամենազօր բնութիւնը չէ խնայած պարզեւելու քեզ նոյն զգայարանքները ու բնական կարողութիւնը, բայց քու ամէն մէկ ըրած ու գործած, կատարած կամ անկատար ձեռնարկներուդ մէջ յաճախ ու գրեթէ շարունակաբար թերի ես գտնուած, թոյլ, անհոգ, ու մասամբ վարկաբեկիչ նկարագրի մը տէր դառնալով անկարող մինչ իսկ խոնարհ ընտանեկան հարկ մը պատրաստելէ, թերի ազգային ու մարդկային ընկերակցութիւնը բարձր պահող ճնշիչ պարտականութիւններուդ մէջ: Իսկ նոյն համեմատական առաւելութիւնն ու մենաշնորհները ունեցող զիմացի ընկերդ իր ժրաջան գործունէութեամբ շահած է մեծ ու հռչակաւոր համբաւ մը դառնալով օգտակար իր ընտանիքին, իր ազգին ու մարդկային ընկերակցութեան:

Խորհիր ու կրկին խորհիր ծովերու եւ

ովկէաններու տարածութեամբ, երկրի ու երկնքի բարձրութեամբ, խորհիր, մտածէ այս ամբողջին վրայ ու ջանայ գտնել արմատը կեանքիդ թելը կրծող նեխած չարիքին, չարիք մը, եթէ ճշմարտութեան ու իրաւաբանութեան հաւատք ընծայող կամաւոր մըն ես, բացարձակ արդիւնք է սնտիստութեան հեղձուցիչ շունչին, որ կեանքիդ ելեւէջը կը դարձնէ սօրտաբոյժի մը անյագուրդ սրտին բաբախման, կը ճնշէ ենթակային բարի զգացումները ու խորհեւակերպը, կստիպէ գայն ըլլալ փառապան՝ ունայն դադափարներով, ինքնահաւան իր վարուելակերպին մէջ, անհաւատ՝ բնական թէ արուեստական հրաշալիքներուն սրբութեան մասին, ու կը սորվի ատել գիտնալ իր զիմացի ընկերոջ վարքը ու բարքը՝ թքնելով անոր հարազատ նկարագրին մաքրութեան վրայ, եւ իր ինքնահաւան եսականութեամբ այնչափ կը համարձակի յառաջ երթալ անամօթաբար, որ կուզէ ձանձնալ իր միակ անձը համայն աշխարհի հօտն ու հովիւը:

Ահա, այս ցաւալի իրողութիւններն են, որ կը կաշկանդեն քու յառաջխաղաց ջանքերուն կորովն ու խրախուսանքը, քանզի հաւատքի ու համակրութեան ունէ տրամադր-

րութիւն չունիս բարի ու բարձր վարդապետութիւններուն հակառակ քու մէջդ իւրացընելու:

Շատ մը թագ ու թագաւորներ, երկիր ու պետութիւններ, ընտանիք ու ընկերակցութիւններ փշրուած, կորած ու անհետացած են իրենց պատմութեամբ ու յիշատակներով, որովհետեւ անոնց մէջ տիրած է ամէն բանէ առաջ ու վեր ինքնահաւանութեան բորոտ բռնակալը, ստեղծելով անոնց մէջ անմիաբանութեան քառսը ու պառակտման շանթահար ոգին:

Հայ հռչակաւոր պատմաբան Մովսէս Խորենացին իր պատմական հակիրճ լեզուով շատ յստակօրէն կը մատնանշէ ցաւալի իրողութիւն մը որ Հայաստանի փառքն ու պատմութիւնը խորտակող սեւամորթ ոյժերը եղած են հայ անմիաբան նախարարութիւնները, որոնք իրենց ինքնահաւան ու սնտիրազաղափարներով չուզեցին անսալ մէկ օրէնքի ու մէկ վարդապետութեան, այլ ամէն մէկ նախարար ու իշխանութիւն ուզեց ունենալ իր ծոցէն բղխող՝ իր անուան տակ օրէնք ու կրօնք, ըլլար այդ իրաւացի կամ ոչ, արդար կամ ապական: Արեւելեան նախարարը չէր ուզեր իր փառամոլութեամբ գլուխ ծռել Ա-

րեւմտեանին, եւ ոչ ալ Հիւսիսը Հարաւային նախարարութեան, այլ ինքն կուզէր ըլլալ տէրն ու տիրական ոյժը ազգային սրբազան ճակատագրին:

Ահա, այս ողբալի դրութիւնը դատապարտելով դատապարտեց կոյս Հայաստանը իր սիրուն լանջերով ու պաշտելի յիշատակներով վեց հարիւր տարուայ ստրկութեան վայրենի, բարբարոս ու անհաւատ տաճիկի մը ձեռքը որպէս արգիւնք—Ունայնութիւն Ունայնութեանց ամբողջն է Ունայնութիւն—սկզբունքին: Եւ արդէն ի՞նչ է եղած այսօրուայ կեանքը Հայաստանի սահմաններէն ներս կամ դուրս: —Ոչինչ, բառին բովանդակ իմաստով, ոչինչ, այո, եթէ ոչ նոյն ինքնահաւան անմիաբանութիւնը ու պառակտումը, ինչ որ էր ու կար ասկից վեց հարիւր տարիներ առաջ: Ազատականը կը ջանայ ունենալ իր անձնական նախազահցուն, իր բանակը ու իր կառավարութիւնը առանց Հայաստանի անկախութեան: Արմատականը իր հսկայ ոյժով կսպառնայ հակառակորդ տարրին գոյութեան, ունենալու համար իբրեւ իկտատորշիփը: Նոյնն ու աւելի վայրագ թօնով մը հրապարակ կը նետուի երէկի քրնած պահպանողականը փտտած ու յետադի-

մական հայեացքով: Հոս կը կայանայ դոր-
ծին մեծութիւնը ու մատակարար ոյժին ա-
ռաւելութիւնը:

Մենք՝ մեր ամէն օրուայ կեանքին մէջ
կը թեսնենք ծնունդին հիացումը, կեանքին
հրաշքը, մահուան դառնութիւնը, խորհուր-
դին մեծութիւնը եւ գթասիրութեան աստ-
ուածային բարձրութիւնը:

Դարեր ու տարիներ շրջապատուած են
աներեւակայելի հրաշքներով, ամէն մէկը իր
ոսկետառային փայլուն պատմութիւնը ու-
նի ապագայ աշխարհը վայելող մատաղ սե-
րունդին համար: Եւ այս ամբողջին բարի ու-
սուցումը, խորհրդալից բարոյականը կեդ-
րոնացած է կէտի ու մէկ տեսիլքի վրայ, այն
է միաբանութիւն, սէր ու համակրութիւն
քու ընկերոջ, քու ազգին, ու մարդկային ծեր
բայց աշխոյժ ցեղին հանդէպ:

Շատ մը հռչակաւոր բանաստեղծներ ու
վիպասաններ յաճախ դրած ու խօսած, յորի-
նած ու երգած են բնութիւնը կանգուն պա-
հող երրորդութեան մասին, այսինքն՝ Հա-
ւատք, Յոյս եւ Սէր, ու այս երեքէն ամենէն
զօրաւորն է սէրը ու միշտ սէրը:

Մարդկութեան ուզած ու երեւակայած
սէրն է ճշմարիտ ու մաքուր սէրը, ձեռք ձեռ-

քի, սիրտ սրտի, ու շրթունք շրթունքի մօ-
տեցնող հարազատ ոյժն, որ յառաջ կը բերէ
մաքուր բարոյականութիւն մը ու առաքինի
նկարագիր մը մարդուն մէջ՝ փոխելով ու
բարուոքելով անոր չար՝ բնութիւնն ու սխալ
հայեցակէտը: Բայց, երբ չարամիտ էակ մը
կը հետամտէ անոր՝ միմիայն ապրուստ մը
ճարելու եւ կամ հարստութիւն գիշելու մար-
մաջով ու սնաւիւթութեամբ, այն ժամանակ
թէ իր հետեւած այն ինչ գիտական ճիւղը ի-
րեն համար եւ թէ ինք այդ ճիւղին համար կը
վատասեռի:

Մարդ էակը չի կրնար իր նկարագիրը
կազմել այնքան վսեմ որքան կարելի է սիրոյ
զգացումով, որ դայն աւելի եւս կ'ողորկէ, կը
փայլեցնէ ու կը գեղեցկացնէ: Սէրը պեր-
ճանք մը չէ, այլ բնական կոյս զգացողու-
թեան մը զօրաւոր արտայայտումը, աւելի
ճիշտը երկու էակներ մէկզմէկու մօտեցնող
անհրաժեշտ պէտք մը զոր սէրը ինքն կրնայ
միայն լեցնել եւ ոչ ուրիշ ոեւէ բան մը: Ան-
կեղծ սիրահարներու սրտին խորերուն մէջ է
անոր հիմը ուրիշ եւ ոչ ոք կրցած եւ պիտի
կրնայ անհետացնել կամ արմատախիլ ընել
դայն:

Սէրը զբաէն եկող եւ մարդուն ներսիդին

Թափանցող բան մը եւ կամ հով մը չէ, այլ ան ներսէն, մարդուն սրտէն դուրս կը բղխի բընութեան սկանձալի գեղեցկութիւնը դգուելու ու անոր բարձրութեան խոնարհելու համար: Ու այս ամբողջէն յետոյ համայն մարդկութիւնը արդէն խոնարհած կ'ըլլայ սիրոյ բարձրութեան առաջ:

Զինուորը պատերազմադաշտին վրայ արիւն ու քրտինքի մէջ զինաձգութեան փառած ու ամէն մէկ տառապանք ու չարչարանք իր աչքին առջեւ՝ յառաջ ու միշտ յառաջ կը մղուի խրախուսուելով մարտակոչէն՝ մինչ իսկ իր կեանքը վրայ տալու հոգիով միայն սէրը, իր պաշտելի հայրենիքին սէրը վեր բռնելու համար:

Արուեստագէտը սիրոյ ազդեցիկ զգացումներէն մղուած իր տաղանդին ու հանճարին բարձրութեամբ բնութեան գեղեցկութիւնը կը նկարագրէ: Բանաստեղծը սիրոյ խորին ներշնչումով կստեղծէ իր բառերուն փայլունութիւնը ու սիրահար կը դառնայ անոր սրբութեան:

Ամէն ինչ որ կայ ու կապրի, բայց առանց տեւէ սնափառութեան զրգումով ու ունայն մտածմունքով, ան յօժար է երկրպագելու սիրոյ սուրբ տաճարին: Հնդիկը որ քարէ,

փայտէ եւ կամ մետաղէ կուռքի մը առջեւ երկրպագութիւն կ'ընէ եւ կամ իր սիրելի զաւակը Գանգէսի կոկորդիլոսներուն իբր զոհ կը մատուցանէ, հաւատալով որ այս անձնուրացութեամբ իւր չաստրծոյն համակրանքը եւ սէրը պիտի շահի: Այս ներքին սիրոյ շարժառիթ մըն է որ կը մղէ զայն այսպիսի ահագին զոհողութեան:

Սիրահար մը իր սիրուհիին համար իր անուշ կեանքը իսկ կը զոհէ եթէ ան անկեղծ զգացումներու տէր սիրահար մըն է: Որպէս կենդանի վկայ այս ճամարտութեան, Շէյքսփիրի «Ռօմիօ եւ Ժուլիէյթը», Աւրտի «Փրիմօնս եւ Թհիսպին» ու շատ մը ուրիշ սիրաբանական պարտէզը ապրող ու մահացող սիրականներ ու սիրահարներ որոնք թոյն են խմած սիրոյ զգացումը վառ ու բարձր պահելու համար, ոճիր գաշոյնին անմեղ զոհեր են դարձած կամաւոր սրտով ու մաքուր հոգիով իրենց սիրոյ անուշութիւնը թարմ պահելու:

Եթէ մէկը ունի սնափառութեան բռնակալ տիրապետումը իր հոգիին ու մարմնոյն մէջ և չի կրնար այլ ձեւերով խորտակել զայն իր երջանկութեան եւ ազնիւ նկարագրին համար, թող ան ունենայ սէր, սէր մը իր պա-

բարա սրտին խորը, որ պիտի կարենայ փոխել իր այդ ապական մարմինը, ու այս փոփոխութիւնը անձնաւորութեան եւ կեանքին ոչ թէ միայն ունէ՛լ վնաս մը չի յարուցաներ, հապա անոնց գոյութեան եւ բարօրութեան ամենէն մեծ հաւաստիքն է:

Եթէ սնափառութեան դրդումով կ'ատես ու կը նախատես դիմացի ընկերդ ու երբ սիրոյ վառ նշոյլ մը ունենաս քու մէջ՝ այլ եւս ատելութեան յոռի զգացումէն հեռու, հեռու պիտի փախչիս ու փոխան ատելու՝ սիրել պիտի դիտնաս:

Մարդկային ազգին չորս հինգ հազար տարիներու պատմութիւնը ցայտուն ապացոյց մըն է, որ ընկերային, անտեսական, ընտանեկան եւ քաղաքական ամէն տեսակ խռովութիւններուն, անթիւ անհամար արիւնշալից պատերազմներուն եւ անդութ կոտորածներուն ամենամեծ պատճառը սիրոյ բացակայութիւնն է, այսինքն անձնամոլութիւնը եւ կամ սնափառութիւնը:

Շատ մը երիտասարդներու մոլոր կեանքին գաղտնիքը սնափառութեան մէջ պէտք է փնտռուի որոնք անկարող են իրենց բնավայել երիտասարդութեամբ սիրող սիրահարմը դառնալ պաշտելի էակի մը: Անոնք այս յոռի

եւ սխալ վարդապետութեան յենլով է որ վարաւելի վար դացած են եւ դեռ կերթան իրենց իսկ ձեռքերովը իրենց ոչ թէ միայն հոգեւոր եւ բարոյական հապա նաեւ ֆիզիքական գերեզմանները փորելով: Այս վարդապետութիւնը, ինչպէս ըսինք, արդիւնքն է սիրոյ գիտակցութեան պակասին եւ կամ չգոյութեան իրենց կենաց մէջ:

Սնափառութիւնը մարդուն խեղճուկ սիրտը կ'ուռեցնէ հպարտութեամբ եւ կը խաբէ դայն զինք հազար անգամ աւելի լաւ կարծել տալով քան զոր է, այսպէս շատեր կը կարծեն թէ մեծ, մեծ գիտնականներ են անոնք, մինչ հասարակ մահկանացուներ ու որդի խաբեբայ սատանային: Ու դեռ կը կարծեն թէ արդարութեան մէջ բան մըն են, մինչ անոր մէջ ունէ՛լ բաժին չունին եւ ոչ իսկ գիտեն զայն ձեռք բերելու կերպը՝ որովհետեւ չունին սէր ու սիրաբանութիւն:

Սնափառութեան տիրապետումը ու սիրոյ բացակայութիւնն է որ շատեր իրենց մեղքերուն մէջ չղթալիկապ կը պահեն: Անոնք իրենց ուռուցիկ հպարտութենէն մէկ մէկ չարաբաստիկ պարծենկոտ կը դառնան, ինչպէս մեծ փիլիսոփան իր ոսկէ բառերով դատապարտելով կը դատապարտէ հպար-

տութեան ոգին ու այսպէս կը խօսի. «Եթէ ոք իւր զօրութեան և արութեան վրայ հպարտանայ, կոտորած սրունք մը կը խոնարհեցնէ զնա, եւ եթէ մարդ մը իւր բարութեան վրայ հպարտանայ, կոտորած սիրտ մը կը խոնարհեցնէ զնա»:

Մարդկային տկար բնաւորութիւններէն մին է եղած հպարտութիւնը որ կեանքի ամէն շրջանակներուն մէջ ինքզինք կը ցուցնէ, ըլլայ արդար կամ ոչ, իրաւացի կամ անիրաւ: Ան մուտք գտած է պղտիկ հասարակ մահկանացուէն մինչեւ մեծը, եւ նոյն իսկ գիտնականներուն մէջ ինքզինքը իր արժանիքէն շատ բարձր տեսնող սնապարծ անձեր պակաս չեն եղած ու չեն այսօր ամէն մէկ դասակարգի, ազգի ու ընտանիքի, ժողովուրդի ու ցեղի խաւերուն մէջ: Կրնայ ըլլալ որ անոնք քիչ թէ շատ բնութեան, եւ կամ այլ կենսական հարցերու եւ խնդիրներու մասին բաներ մը գիտեն սխալ կամ չիտալ, բայց անոնցմէ շատերը չարաչար կը սխալին երբ կը կեղծեն թէ իրենք ամենագէտ եւ ծանօթ են ամէն մէկ մասնագիտութեան:

Տիեզերական գիտակցութիւնը ցոյց կու տայ ինչ թէ նոր փիլիսոփայութիւններով որ խորունկ բանաստեղծ մը շատ թոյլ կըլլայ

քաղաքագիտութեան մէջ, բեմախօս մը՝ խմբագիր ըլլալուն, զինուորական մը՝ աստուածաբան, ու դատաւոր մը՝ արդարութեան մէջ: Անոնք թող չի կարծեն թէ տիեզերքի ամէն գաղտնիքներուն թափանցեր են ու իրենց համար սորվելու, աւելի ուսանելու հարկ չէ մնացեր: —Ո՛չ երբեք, այլ գիտութիւնը անծայրածիր ովկէան մըն է ու մարդ մը ինքզինք գիտնական կարծելը յիմարութիւն մը:

Մեծանուն գիտուն մը իր բոլոր հանճարովը եւ հիանալի տաղանդով միասին պէտք է ունենայ խիստ համեստ բնութիւն մը որ պէս զի զինք հեռու պահէ սնապարծ ու ունայն գաղափարներէ, խոստովանելով թէ ինքը ոչ այլ ինչ է բայց միայն ովկիանոսին եղերքը նստած աւազներով խաղացող մանուկ մը:

Պղատուն, հին աշխարհին Գանքը, կը պնդէր որ մարդու սիրտը պէտք է մտքէն առաջ եւ աւելի լուսաւորուի, այսպէս կը խօսի Պղատուն, որովհետեւ միտքը կը լուսաբանէ, կը բաղդատէ, իսկ սիրտը արդար խղճով մը կը վճռէ:

Եթէ երկու հրեշտակային ու հաւասար գեղեցկութիւն ունեցող էակներ կանգնին աչքիդ առջեւ որոնց աչքերը, յօնքերնին,

գէմքերնուն անուշ արտայայտումը, նայ-
ուածքնին ու գիւթիչ մագնիսը նոյն ու նոյ-
նանման են, այն ժամանակ միտքդ կը կեղ-
րոնացնես խորունկ ու մունչ վերլուծումով
մը այս երկուսդքի գեղեցկութեան վրայ,
բայց չես կարող մտքիդ զօրութեամբ նախ-
ընտրել անոնցմէ մին, որ կարող է սիրելի
դառնալ քեզ, այլ նախընտրման եւ կամ վը-
ճըմման մէջ կուրծքիդ տակ թաքնուած բա-
բախուն սրտիդ պէտք է գիմես եւ ան շատ
հեշտութեամբ քեզ պիտի մատնանչէ նախ-
ընտրելին այդ երկու հաւասար, ու նման
հրեշտակային գեղեցկութեամբ փայլող էակ-
ներէն: Այս հոգեբանութեամբ է որ Առակաց
գրքին հեղինակը կ'ըսէ. «Ամէն զգուշու-
թեամբ քու սիրտդ պահէ, քանզի կենաց աղ-
բիւրներն անկէ են»:

Սրտի ու սիրոյ եղէմական պարտէզը
ապրող սիրահար բանաստեղծ Պետրոս Գուր-
եան շատ յստակօրէն կ'երգէ իր անուշ թօնով
սրտին ու սիրոյ վեհութիւնը հետեւեալ գիւ-
թիչ բառերով.

«Սրտի մեղո՛ւ, ինչպէս կոչեց Լամարդին,
«Որուն ծածծաղիկն՝ սիրտ, մեղրն է սէր,
«Ես կը կոչեմ զնէ կո՛յս՝ որուն սիրտն է երկին
«Անհուն սիրոյ, որ հորիզոն չունի դեռ»:

Ինչպէս գիտութիւնը սահման ու ճոթ
չունի իր ընդարձակութեան մէջ՝ այնպէս ալ
սիրտն իր սիրոյ քնքուշ զգացումներուն մէջ
անհունութիւն մըն է անծայր հորիզոնով ու-
րուն կը նային յոգնած աչքեր՝ գիշեր թէ ցե-
րեկ, առտու ու երեկոյ, տարիներ ու երկար
դարեր՝ բայց բնաւ չեն կրնար յագեցնալ ու
պահ մը հանգիստ զգալ իրենք զիրենք անոր
պայծառ կամարին փայլունութենէն: Սիրտ
ու Սէր ծնունդ երախային յառաջաբանը ու
մեռնող սգաւորին վերջաբանը:

Այո՛, նորածին մանուկ մը իսկ որ ոչինչ
գիտէ իւր մօրը վրայով, ան չի գիտեր թէ իր
մայրը ինչպիսի անձ մըն է, հարուստ թէ աղ-
քատ, ծեր թէ երիտասարդ, արու կամ էգ,
բայց հակառակ իր այդ բացարձակ ագիտու-
թեան անոր առաջին բնագոյն է փաթթուիլ
իւր մօրը, դնել իր պզտիկ գլուխը անոր
կուրծքին վրայ եւ ծծել անոր կաթը, նայիլ
անոր երեսին, եւ ճվճվալ իբր թէ խօսիլ կ'ու-
զէ անոր հետ, սիրել կը բողձայ ապրելու
համար, սիրել երջանկութեան համար, —սի-
րել ու միշտ սիրել եթէ մահուան պաղ շիրիմն
իսկ գրկելու ըլլայ զինքը:

Սէրը մեր էութեան խորերուն մէջ ան-
զըսպելի և անյագ բնածին իղձ մը ու պապակ

մըն է, որ մարդ իր երեւակայութիւնը դոր-
ծածելով չէ որ սիրոյ աստուածային զգա-
ցումը կը յղանայ եւ կը հնարէ, այլ ան զե-
տեղուած է մարդուս կազմին ու էութեան
մէջ եւ իրեն հետ միասին կը ծնի, կը միանայ
ու կը բարեշրջի:

Սէրը նման է պղտիկ սերմի մը որ երթա-
լով կը մեծնայ ու հսկայ ծառ մը կը դառնայ
որուն շուքին տակ աշխարհի բոլոր սիրա-
հարները կը հանգչին ու անոր տերեւներուն
եւ ճիւղերուն վրայ երկնից հրեշտակաթեւ ու
սէր եւ միշտ սէր գեղգեղող թռչունները կը
հանգստանան: Երանի անոնց որ անօթի են
ու ծարաւ սիրոյ փառքէն, վասն զի անոնք
պիտի յազենան օր մը:

Եթէ գրիչս պլպուլ մը ըլլար պիտի Սէր
գեղգեղեր համայն աշխարհի մարդկութեան,
ու եթէ լեզուս իժի մը կիճը լինէր պիտի թու-
նաւորէր ամբողջ մարդկութեան անափառու-
թիւնը ու երգէր յաւերժ.

«Ունայնութիւն Ունայնութեանց

Ամբողջն է Ունայնութիւն»:

Մի ըլլար այնչափ անուշ որ ուտեն ու չը
կշտանան,
Մի ըլլար այնչափ լեղի որ ուտեն ու չը
թփնեն:

ՄՕՏ ԱՏԵՆԷՆ ԼՈՅՍ ՊԻՏԻ ՏԵՍՆԷ
ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԻՒՆ ՄԸ
ՀԻՆԳ ԱՐԱՐՈՒԱԾՈՎ

0025382

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0025382

1222

2013

ԳԻՆ 75 ՍԷՆԹ

Դիմել Հեղինակին

V. J. DERADOURIAN

316 Huntington Ave.

Boston, Mass.